

ULUSLARARASI BEŞERİ VE SOSYAL BİLİMLER İNCELEME DERGİSİ (UBSBİD)

INTERNATIONAL HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCE REVIEW (IHSSR)

Volume: 5 Issue: 1 Year: 2021

TERÖRİZM: KAVRAMSAL BİR ÇERÇEVE

SARKAN SALMAN ABUBAKER*

MAKALE BİLGİSİ

Makale Tarihiçesi:
Başvuru: 30.06.2020

Revizyon : 29.03.2021

Kabul : 05.06.2021

Orcid Numarası: 0000-0002-1136-0656

Anahtar Kelimeler Terörizm,
Uluslararası Terörizm, İdeoloji, Şiddet.

ÖZ

Terörizm siyasal amaçlı, planlı, hesaplı ve sistematik şiddet kullanımudur. Siyasal şiddet tipi olarak terörizm, geçmişten günümüze birçok farklı yöntemle karşımıza çıksa da, en önemli özelliklerinden birisi şiddetle korku ortamı yaratarak hasmını normalde kabul etmeyeceği bir eylemi yapmasına zorlamaktır. 11 Eylül 2001 terörist saldırılarının hemen ardından, terörizm kavramı dünya genelinde yeniden ele alınarak, kavram üzerine yapılan çalışmalarda bir artış gözlemlenmiştir. Konu üzerine yapılan araştırmalar, pek çok farklı tanım ve tanım içinde farklılaşan unsurları da beraberinde getirmektedir. Terörizmi kimisi faillerine göre, kimisi amaçlarına göre, kimisi de terörizmde kullanılan yöntemlere göre tanımlamıştır. Terörizmde amaçların, yöntemlerin ve faillerin farklı olmasının sonucu olarak değişik tanımlar yapılmış ve uluslararası hukukta terörizmin ne olduğu hakkında bir konsensüs sağlanamamıştır. Dolayısıyla terör kavramı üzerinde uluslararası platformda kabul görmüş mevcut bir fikir birliği yoktur. Kimilerine göre terörist sayılanlar başkalarına göre özgürlük savaşçısı olarak da kabul edilebilmektedir. Bu çalışmada terörizmin çeşitli organlarca yapılan tanımı, amaçları, çeşitleri ve terörizme sebep olan faktörler incelenecektir.

TERRORİSM: A CONCEPTUAL FRAMEWORK

ARTICLE INFO

Article History:
Received: 30.06.2020

Revised : 29.03.2021

Accepted : 05.06.2021

Orcid Number: 0000-0002-1136-0656

Keywords: Terrorism,
International Terrorism,
Ideology, Violence.

ABSTRACT

The concept of terrorism has been examined and researched a lot in the worldwide since 9/11 attacks and studies on this topic mastered, in which there were created a lot of definitions of it. Some define it based on perpetrators, others on their objectives and others on their methods. Due to the differing definitions based on objectives, methods and the perpetrators, a consensus could not be reached in international law, regarding what terrorism really is. However there is no internationally accepted consensus on the concept of terrorism. According to others, those who are deemed terrorists can be considered as freedom fighters compared to others. In this study, different definitions of terrorism made by various organs, its varying objectives and methods, and factors that give rise to terrorism will be examined.

* Öğr.Üyesi, Salahaddin Üniversitesi, Siyaset Bilimi Fakültesi, sarkan.abubaker@su.edu.krd

Research Article/ Araştırma Makalesi

Cite As/ Alıntı: Abubaker, S.S. (2021), " Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve", Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi , 5 (1), 35-58.

GİRİŞ

Siyasi hedeflere ulaşmak için gerek insanlarda, gerek ulusal sınırlar içinde ve gerekse küresel boyutta korku salarak tehdit unsuru ve güvenlik sorunu haline gelen terörizm; günümüzde toplumların huzurunu kaçıran ve tedirginliğe sebep olan meşru olmayan aktörlerin başvurduğu en temel yöntemdir. Bu aktörlerin zamanla elde ettikleri imkânlarını, kabiliyetlerini ve güçlerini geliştirerek uluslararası alanda en güçlü güvenlik donanımına sahip ülkeleri bile etkisiz duruma getirdikleri hatta bu ülkelerin kendilerini savunmada yetersiz bıraktıkları görülmektedir.

Terörizmin Ortaya çıkışı çok eski yıllara dayanmakla beraber zamanla uluslararası düzeyde çok daha etkin bir hal almıştır. Terör eylemleri tarihin her sürecin de karşımıza çıkarak sürekli bir değişim ve gelişme içindedir. Özellikle teknolojik gelişmeler ve düşünce akımları terör örgütlerinin farklı ve daha etkili yöntemler kullanarak siyasi amaçlarına ulaşmak için eylemlerini arttırıp medyada seslerini duyarak kendilerini diri tutmayı hedeflemişlerdir.

Eylemlerini geniş alana yaymak için devamlı faaliyette bulunarak sürekliliğini devam ettirmiştir.

Devletler, terörizm ile mücadele etmek için çeşitli yollara başvurmuş ve her türlü tedbiri alma yoluna gitmişlerdir. Bu da terörizmi sınırlar ötesi, evrensel bir problem boyutuna taşımıştır. Böylelikle terörizm hem bireyler hem de devletler için en önemli güvenlik sorunlardan biri olarak görülmektedir.

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE :

Terörizm'i anlattığımız bu çalışmanın giriş bölümünden sonra yer alan kavramsal ve kuramsal çerçevede terörizm ele alınmıştır. Terörizmin tanımı, özellikleri, unsurları, tarihsel gelişimi, türleri ve nedenleri üzerinde durularak konu detaylandırılmıştır.

1. TERÖR VE TERÖRİZMİN TANIMI

Etimolojik olarak terör kelimesinin kökeni Latince korkutmak, yıldırım, ürkütme veya sindirmek anlamına gelen "terrere" kelimesidir (Başeren, 2008, s. 2). Fransızca'da "terreur", İngilizce'de ise "terror" olarak yer alarak bütün dünya dillerine okunuşuyla girmiştir (Çakmak, 2008, s. 29). Terörün Türkçe karşılığı "tedhiş", "yıldırma" ve "korkutma" dır. Ancak Türkiye'de yıllarca teröre karşılık olarak "anarşi" kelimesi kullanılmış olup, halk dilinde de teröristlere verilen ad "anarşist" olmuştur. Fakat son zamanlarda bu kelime terk edilerek diğer dillerde olduğu gibi terör sözcüğü kullanılmaktadır (Yayla, 1990, s. 335). Sözcük anlamı açısından terör, "bir grubun güç kazanmak için sistemli bir şekilde yarattığı büyük korku durumu olarak tanımlanabilmektedir" (Gül, 2012, s. 9).

Terör kelimesinin Fransız Devrimi'nden sonra kullanıldığından herkes hemfikirdir (Golder ve Williams, 2004, s. 270). Fransız devrimi sırasında, devrimcilerin iç düşmanlara karşı yürüttükleri eylem ve hükümetin yaptığı baskı ve doğrudan yürüttüğü infazlara işaret eden bir kavram olarak girmiştir. Bu dönem binlerce kişinin hayatını kaybettiği "terör dönemi" olarak anılmaktadır (Aktaran Küçükcan, 2010, s. 35). Bu şekilde, terörizm aslında bir siyasi araç olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bugünkü anlamıyla devrimden sonra ilk defa 1793-1794 yılları arası "terör rejimi (reign of terror-regime de la terreur)" dönemi olarak adlandırılmaktadır (Laqueur, 2001, s. 15).¹ Fransız devriminden bu yana terör kavramının kapsamı giderek genişlemiştir. Ancak genelde üzerinde uzlaşılan bazı unsurlar bulunmakla beraber ortak bir tanımı yapılamamıştır (Küçükcan, 2010, s. 35).

Terör-terörizm kavramları hem gündelik, hem siyasal, hem de akademik çerçevede her zaman, her yerde, herkese aynı anlamı çağrıştıran sözcükler olmaktan çıkmıştır. Çünkü terörizmin ilk ortaya çıktığı günden bu güne kadar zaman ve şartlara göre değişen bir kavram olma özelliğine sahiptir. Tarih

¹ Terör kavramının tanımına ilk defa Dictionaire de l' Academic Francaise'nin 1789'da yayımlanan ekinde rastlanmaktadır. Bu tanım Fransız İhtilali bağlamında kullanılmakta ve dönemin tarihçileri tarafından "terör rejimi" olarak nitelendirilmektedir. Bakınız: Hoffman, B. (1998). *Inside Terrorism*. New York: Columbia University Press, s.15.

boyunca terörizmin tanımı, amacı, yöntemleri ve aktörleri de değişmiştir (Aktel ve Gürkaynak, 2015, s. 79). Terörizm kavramını açıklayan bazı ansiklopedilerin tanımlamaları şu şekildedir:

Büyük Larousse sözlük (1986, s.1144) ansiklopedisi terörü: "Bir gücü, bir iktidarı zorla kabul ettirmek amacıyla sistemli bir biçimde şiddet kullanma, yıldırma, tedhiş olarak tanımlamaktadır". Fransızca Le Petit Robert sözlüğünde, "Bir toplumda bir grubun halkın direnişini kırmak için yarattığı ortak korku", Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde ise "Yıldırma, cana kıyma ve malı yakıp yıkmak, korkutma, tedhiş" anlamlarıyla verilmiştir (Şahin, 2015, s. 146). İngilizce Oxford sözlüğünde², "Genellikle siyasal nedenlerle, halkın gözünü korkutmak ve halkı yıldırma için dehşet öğesini kullanmak" şeklinde tanımlanmıştır. Siyasi Terimler ve Örgütler Sözlüğünde (1992,s.124) "kamu otoritesini veya toplum yapısını yıkmak için girilen korku ve yalınlık saçan şiddet hareketleri olarak" yer almaktadır.

Bu sözlük tanımlarının dışında, terör kavramı araştırmacılar tarafından genelde üzerinde ortak bir kanıyla varılan "şiddet" faktörüne vurgu yapılarak tanımlanmaktadır diyebiliriz. Örneğin, Sulhi Dönmezer terörü "şiddetin sosyal, ulusal, ırksal, dinsel, fesat çıkarıcı ve benzer diğer maksatlarla ve diğer sosyal sınıflar arasında çatışma, savaşa tahrik etmek üzere planlı ve hukuk dışı olarak kullanılması" şeklinde tanımlamaktadır (Çağlar, 1997, s. 120). W.T. Mallison ile S.V. Mallison (1975, s.1) ise terörü şöyle tanımlamaktadır: sosyal veya siyasal amaçları elde etmek için aşırı ölçülere varan şiddet kullanma veya şiddet tehdidi. Terör belli sonuca ulaşmak için kullanılan yöntemdir. Terör bir şiddet hareketi veya tehdididir.

Aslında yukarıdaki tanımların ortak itibarıyla terör bir şiddet türü olmasına rağmen her şiddet olayı, terör veya terörizm değildir. Genel anlamda şiddet, siyasal amaç taşımayan, buna karşılık yok etmeye kadar uzanan zarar verici saldırıların tümünü kapsamaktadır. Terör ve terörizm kavramsal olarak farklı bir anlam ve öneme sahiptir; şiddet terörizmin hem amacı hem de ön şartı olmakla birlikte, terörizmdaki şiddet unsurunun "siyasal amaçlı" olmasıdır. Wilkinson (2002, s.150) terörü "siyasal bir şiddetin özel bir türü" olarak nitelendirmekte ve terörizmin "genellikle siyasal davranışı belirli bir doğrultuda etkileme amaçlı" kullanıldığından bahsetmektedir. Terör, hem şiddet yoluyla oluşturulan korku ortamını, hem de bu ortamı yaratan şiddet eylemlerini ifade etmektedir (Akça, 2014, s. 17). Terörizm ise, uzun ve sürekli korku- dehşet durumunu tanımlayan terörden farklı olarak, siyasal amaçlar için örgütlü, sistemli ve sürekli terör kullanmayı yöntem olarak benimseyen bir strateji anlayışıdır (Başeren, 2008, s. 7). Hoffman (1998, s.14) 'a göre de terörizm tanımlamalarında ön plana çıkması gereken nokta terörizmin siyasal yönüdür. Hoffman bu noktayı "terörizm siyasal amaçlı, planlı, hesaplı ve sistematik şiddet kullanımını" şeklinde ifade etmektedir. Ganor (2010)'a göre ise terörizmi diğer şiddet eylemlerinden ayıran üç ana faktör vardır; ilki, şiddet kullanma veya şiddet kullanma tehdidi.³ İkincisi, eylemin amacının siyasal özellik taşıyor olması. Ganor'a göre siyasal amaç terörizmin en belirleyici unsurlardan birisidir. Bazı yazarlar terörizm kapsamında siyasal amacın yanında ideolojik ve dini hedeflerden de bahsetmektedir.⁴ Örneğin Noam Chomsky (2001) terörizmi şöyle tanımlar "şiddet ya da şiddet tehdidinin, politik, dini ya da ideolojik hedeflere ulaşmak için kullanılmasıdır. Bu ise; gözdağı verme, zorlama ya da korkutma yoluyla yapılır (Ündücü, 2011, s. 3). Ganor'un bahsettiği üçüncü faktör de, terörizmin hedefinin siviller olmasıdır. Stern (1988)'e göre üçüncü faktör aynı zamanda terörizmi savaş ve gerilla⁵ terimlerinden de ayıran bir unsurdur (Acar, 2012, s. 111).

² Oxford Dictionary of English.(2003). <https://en.oxforddictionaries.com/definition/terrorism> (Erişim tarihi: 12.08.2017).

³Birçok yazar terörizmin birinci özelliğinin şiddet içermesi olduğunu belirtmektedir (Deutch,1997;Hoffman,1998;Jenkins,1999;Tavlaş,1995). Bu bilgi ve daha fazlası için bakınız: Karacasulu, N. & Ovalı, Ş. (2004). Terör; Kavramsal Çeşitlilik. *Mülkiye*, 27 (243). 44-55.

⁴Bakınız: Ganor, B. (2010, January). Defining Terrorism - Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter?. *International Institute For Counter- Terrorism*. <https://www.ict.org.il/Article/1123/Defining-Terrorism-Is-One-Mans-Terrorist-Another-Mans-Freedom-Fighter#gsc.tab=0> (Erişim tarihi: 19.09.2017).

⁵ Burada terörün gerilla ile ilişkisi ve ikisi arasındaki farklılığın anlaşılabilmesi için gerilla ile ilgili bazı bilgiler verilmesi uygun olacaktır. Gerilla kavramı, Fransızca "la guerre" (savaş) kelimesinden türemiş olup, "savaş küçük" anlamında kullanılmaktadır. Bu kelime ilk kez, İber Yarımadası'nın Napolyon istilasına karşı savunmasını üslenen hareketi tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. Gerilla ve terörist kavramları arasında önemli bir nitelik farkı söz konusudur. Gerillalar teröristlerden farklı olarak, düzenli ordulara karşı vur-kaç taktiği ile savaşan düzensiz askeri birliklerdir. Bu anlamda halkın desteğine ihtiyaçları vardır (İkinci Dünya Savaşı sırasında Yugoslavya ve Çin'de görüldüğü üzere, müfrezelerden bölük ve alaylara, sonucunda da tümen ve ordulara ulaşan bir büyüme) hükümet birliklerine karşı mücadele etmeyi amaçlarlar. Oysa teröristler askerlerin

Bu durumda çok sık birbirinin yerine kullanılan terör ve terörizm kavramları arasındaki farkın belirlenmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Terörizm, siyasal amaçlar için örgütlü, sistemli ve sürekli terör içeren bir strateji olarak terör kavramını da içeren geniş bir kavramdır. Yani terörün, terörizm anlamı kazanabilmesi için bir siyasal amaç uğrunda bilinçli ve planlı bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekir. Kavram olarak terör ve terörizm, aynı kökten üretilmiş olsa da anlam olarak farklılık göstermektedir. Terör terimi, dehşet ve korkuyu belirtirken terörizm, bu kavrama süreklilik ve siyasal içerik katmaktadır (Gül, 2012, s. 9). Ayrıca Terör çoğu kez irade dışı olarak ortaya çıkabilir. Prof. Dr. Yılmaz Altuğu (1995)'a göre birçok savaş, terör ve kitle terörün veya ihtilal amacıyla ayaklanmanın kontrol edilme olduğu bilinmektedir. Diğer taraftan terörizm ise, siyasal amaçlarla iradi olarak terör yaratmaktadır (Türkiye Barolar Birliği, 2006, s. 3). Özetle siyasal bir amaca yönelmemiş toplumda korku oluşturan bir eylem "terörizm" değil "terör" dür.

Türk hukukunda terör tanımı, 12.04.1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 1.maddesinde yapılmıştır (Terörle Mücadele Kanunu, 1991):

Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasal, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.

Burada yapılan tanımlama, her ne kadar terör tanımı olarak verilmiş olsa da asıl anlatılan terörizmdir. Çünkü terörizm kavramına bakıldığında özellikle şiddet ve dehşet olgularının birleştiği siyasal içerikli ve kurulu bir sisteme yönelik amaçlı eyleme verilen ad olarak karşımıza çıkmaktadır (Çağlar, 1997, s. 120). Bizim çalışmamızda da her ne kadar terör kavramı kullanılmış olsa da kast edilen terörizmdir.

Literatürdeki terörizm üzerine yapılan tanımlamalara baktığımızda, terörizmin sıkça kullanılan bir terim olmasına rağmen ortak kabul görmüş ya da genel geçer bir tanımı olmadığına rastlanılmaktadır (Hoffman, 1998, s. 37). Konu ile ilgili yapılan araştırmalar arttıkça, birbirinden farklı tanımlarla karşılaşılacaktır. Hollandalı siyaset bilimci Alex Schmid (2004a, s.395) bu zorluğun nedenlerini şöyle ifade etmektedir:

1. Terörizm tartışmalı bir anlayıştır. Farklı alanlarda değişik anlayışlarla karşılaşılacaktır.
2. Kavrama sorusu meşrulaştırma ile alakalı olması, kimine göre "terörist" kimine göre de "özgürlük savaşçısı".
3. Farklı terörizm çeşitleri mevcuttur.
4. Bu kavramda anlam farklılaşması iki asrı geçen bir süredir meydana geldiği için.

Terörizm konusunda çalışmaları olanlar kendilerine özgü ifadelerle terörizmi açıklamışlardır. Bu alanda önemli çalışmalar yapmış olan Paul Wilkinson (2002,s.150)'a göre; "terörizm, siyasal istekleri kabul ettirmek üzere kişileri, grupları, toplumu ve hükümeti yıldırma için sistematik olarak öldürme, tahrip etme ya da öldürme, tahrip etme tehdidinin kullanılmasıdır". M.Winock'a göre terörizm "genellikle kanundışı siyasal guruplar tarafından güvensiz bir ortam yaratma, bir rejimi zayıflatma, bir baskı sistemini başarısızlığa uğratma amacıyla gerçekleştirilen şiddet eylemidir" (Çağırın, 2008, s. 46). Yonah Alexander (1999, s.65)'a göre terörizm "bireyler, ulus altı guruplar veya devletler tarafından politik, sosyal ve ekonomik hedeflere ulaşmak amacıyla hedef toplumda saldırılan veya tehdit edilen kurbanlardan daha geniş bir etki alanı içinde bunaltıcı, karşı konulmaz bir korku yaratmak niyetiyle

haricinde kadın, çocuk ve yaşlı demeden masum insanlara saldırırlar. Terörist ile gerilla arasındaki bu fark sadece hedef ile ilgili olmayıp bu iki kavram arasında amaca yönelik de önemli farklılıklar vardır. Gerillalar, işgal edilen ya da haksız elde edilen toprakların kurtuluşu için mücadele verirler ve kurtarılmış bölgelerde kendi kurumlarını kurar ve diğer siyasal faaliyetleri açıktan yürütürler. Bu özelliklerin hiçbiri teröristlerde rastlanılmaz. Buna karşılık teröristlerde ise halka yönelik bir tedhiş hareketi vardır (Laqueur, 2002, s.103; Üdücü, 2011, s. 4).

gerçekleştirilen şiddet eylemidir". Türkiye'deki araştırmacılardan Doğu Ergil (1992, s.140)'e göre "terörizm, saldırılan veya korkutulan sivil ve masum kurbanlar aracılığı ile hedeflenen daha büyük bir kitleyi yıldırıp korkutarak yasadışı stratejik ve siyasi amaçlarını gerçekleştirmek için bir gurubun veya devletin, bilinçli ve planlı bir biçimde şiddet kullanılması veya şiddet kullanma tehdidinde bulunmasıdır".

Tanımlanmasında, herkes tarafından kabul edilmiş net bir tanımı olmamakla birlikte, görüldüğü üzere, büyük çoğunluk kavramın siyasi amaçlara sivillere yönelik şiddet kullanımı, bir mücadele metodu olarak kabul edildiği, amacının hedef kitlede korku ortamı yaratmak olduğunda hemfikirdir.

Terörizm konusunda 1988 yılında yazılan *Politik Terörizm* adlı kitaplarında 109 farklı tanımlama yapan Alex Schmid ve Albert Jongman, bu tanımlar sonucunda terörün 22 ortak nitelik ve 20 ortak amaç veya işleve sahip olduğunu açıklamaktadır. Bu tanımlarda üzerinde durulan ortak unsurlar "Tablo-1"de görülmektedir (Bruce, 2013, s. 27). En çok söz edilen amaç veya işlevler ise şunlardır: hedef bir topluluğu korkutmak, dehşete düşürmek; hükümet kuvvetlerini ve kurumlarını etkisizleştirmek; otoriteye veya düzene karşı olan güçleri harekete geçirmek; kamuoyunu olumlu veya olumsuz yönde etkilemek, siyasi bir anlaşmaya veya bir davaya dikkat çekmek, kendi siyasi ve ekonomik arzularını yasadışı yollarla ulaştırmak ve siyasi güç odaklarını ele geçirmek veya var olan yönetimi devirmek (Ergil, 1992, s. 140).

Tablo 1: Terörizm Tanımında En Çok Tekrarlanan Unsurlar

UNSUR	SIKLIK (%)
Şiddet, güç (zor kullanma)	83,75
Politik/Siyaset (politik amaçlı hareket etme)	65
Korku, terör (halka korku ve tedirginlik yaratma)	51
Tehdit içerme	47
Psikolojik etkiler ve beklenen tepkiler	41,5
Hedef ile kurban arasında ilişkisiz	37,5
Amaçlı, planlanmış, organize hareket	32
Savaş metodu, stratejik, taktik	30,5

Kaynak : (Bruce, 2013, s. 30).⁶

Bugün terörizmin insanlığın karşı karşıya geldiği en önemli ve en tehlikeli sorunlardan biri olduğu kabul edilmekle birlikte, bu kavramların üzerinde evrensel bir tanımın yapılmamış olması ciddi bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Başka bir ifadeyle, bu kadar farklı terörizm tanımının bulunması, terörizmle mücadeleyi de zorlaştırmaktadır. Çünkü herkesin üzerinde anlaşabildiği bir terörizm tanımı yapılmadan, ortak bir mücadele zemini bulma konusunda sorunlara yol açmaktadır. Bu durumda terörizmin engellenebilmesi için alınacak önlemlerin saptanması zorlaşmaktadır (Acar, 2012, s. 97). Bunun nedeni, kendi politik gereği bir tarafın terörist ilan ettiğini, diğer tarafın özgürlük savaşçısı ya da kahraman olarak nitelendirilmesidir (Hoffman, 1998, ss. 27-29). Yani "Zalim"e uygulanıyorsa terör "iyidir", değilse "kötüdür". Şöyle ki, birinin "zalim" i diğerinin "kurtarıcısı" olabilmektedir ya da tam tersi (Güzel, 2002, s. 13). Bu durumun geçmişteki en yaygın örneklerden biri olarak Yaser Arafat'ı gösterebiliriz. Filistinliler için kahraman olan Arafat, İsrail için terörist, ABD içinse meşru bir muhataptr. Bugünse IŞİD ve destekçileri eylemler ve ideolojiler bütünü "cihat" olarak tanımlarken, bu grubun dışında kalanlar terör eylemi, Batı toplumları ise "İslami terör" olarak nitelemektedir

⁶ Tablo Alex Schmid ve Albert Jongman tarafından oluşturulmuştur.

(Keskinaya, 2015, s. 12). Başka bir örnek ise: Türkiye, PYD'yi⁷, PKK terör örgütünün Suriye uzantısı olarak kabul ederken, ABD silah ve mühimmat desteği sağlayarak işbirliği içerisinde bulunmaktadır.⁸

Anlatıldığı gibi terörizm sadece akademik olarak farklı tanımlara sahip değildir. Aynı devletin farklı kurum ve kuruluşlarında dahi farklı dönemlerde değişen çıkarlarına göre terörizm ile ilgili tanımların ve mücadele stratejilerinin değiştiği görülmektedir (Hoffman, 1998, s. 38). Örneğin ABD'nin üç farklı birimi, terörizmi şu şekilde açıklamıştır:

ABD Savunma Bakanlığı Terörizmi "genellikle politik, dini veya ideolojik amaçlara ulaşmak için; hükümeti ve/veya toplumu korkutma ve vaksı yapma niyetiyle kasıtlı şekilde yasadışı şiddet kullanımı ya da şiddet tehdidi olarak tanımlamıştır" (Hoffman, 1998, s. 38). ABD'nin bir devlet kurumu olan FBI, terörü: "siyasal yahut toplumsal bir takım amaçlar uğruna, bir hükümeti, sivil nüfusun tamamını ya da bir bölümünü, sindirmek yahut zorlamak için, bir kişi ya da mülke karşı gücün ve şiddetin kanun dışı kullanımını" (Taslaman, 2016, s. 20). ABD Dışişleri Bakanlığı ise, "ulus altı guruplar veya gizli ajanlar tarafından sivillere karşı gerçekleştirilen önceden tasarlanmış, politik amaçlı şiddet tanımı yapmıştır" (Akça, 2014, s. 34).

Terörle Mücadele Kanunu'nun 2006 yılında son halini alan 1. maddesinde terör şu şekilde tanımlanıyor:

Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.

Bu tanımda görüldüğü üzere, diğer tanımlardan farklı olarak terör örgütünün amacı bu maddede oldukça geniş bir biçimde ele alınmıştır. Terör adına yapılan eylemler sınırlandırılmamış olup, diğer gerekli şartları taşıyan her türlü suç eylemi olarak tanımlanmıştır.

Devletlerin kendi iç ve anayasa hukuklarında yaptıkları tanımların yanında, farklı uluslararası örgütlerin hukuki metinlerinde tanımlanan terörizm kavramı da bize devletlerin terörizm hakkında ne düşündükleri konusunda bir fikir verebilir. Örneğin, Birleşmiş Milletler'in (BM) 1985 yılındaki 40/61 Sayılı Kararı'nda, terörizm "masum insanların hayatına son veren, temel hak ve özgürlükleri tehlikeye atan, kişinin şeref ve haysiyetini ciddi şekilde ihlal eden radikal değişiklikler yapmak için yapılan bir girişim" olarak tanımlanmıştır (Kazan, 2012, ss. 114-115).

Uluslararası Hukuk Komisyonu ise terörizmi, "Hedef toplumda söz konusu toplumu saldırganların politik amaçlarını karşılamaya zorlamak için korku ve endişe yaratmaya yönelik şiddet kullanma veya kullanma tehdidinde bulunma" şeklinde tanımlamıştır (Topal, 2004, s. 50).

Ayrıca en kapsamlı terörizm tanımlarından birinin İslam Konferansı Örgütü tarafından benimsediği görülmektedir. Örgütün tanımına göre (Şahin, 2015, s. 161):

Terörizm, saik ve kastına bakılmaksızın halkı terörize etmek veya ona zarar verme tehdidinde bulunmak veya lakın yaşamları, onurları, özgürlükleri, güvenlikleri veya haklarını tehlikeye atmak veya

⁷ PYD'nin açılımı Demokratik Birlik Partisi'dir. 2003 yılında Kürtler tarafından Suriye'nin kuzeyinde kurulmuş bir örgütlenmedir.

⁸ Yerel kaynaklara göre 2016 yılının sonuna kadar, ABD'nin YPG'ye 120 ton silah ve mühimmat desteği yaptığı belirtilmektedir. Ayrıca daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Acun, C & Keskin, B. (2016).PKK'nin Kuzey Suriye Örgütlenmesi PYD-YPG, *Siyaset, Ekonomi, Toplum Araştırmaları Vakfı*, Sayı 61, s.31. Aslan, F. (1.2.2017). ABD'nin PYD'ye gönderdiği zırhlı araçların belgesi yayınlandı. *CNN*. <https://www.cnnturk.com/dunya/abd-nin-pydye-gonderdigi-zirhli-araclarin-belgesi-yayinlandi?page=1> (Erişim tarihi: 12.10.2017). Yedier, F. (26.11.2017). Dağıttığını toplu. *Milli Gazete*. <http://www.milligazete.com.tr/haber/1426849/dagittigini-topla> (Erişim tarihi: 29.11.2017).

çevreyi, bir kamu hizmetini veya kamu veya özel mülkü zarara maruz bırakma veya onları işgal etme veya onlara el koyma veya bir ulusal kaynağı veya uluslararası hizmetleri tehlikeye atma, ya da bağımsız devletlerin istikrar, ülke bütünlüğü, siyasal birliği veya egemenliklerini tehdit etme amacıyla bir bireysel veya toplu suç planını gerçekleştirmek için işlenen her türlü şiddet eylemi ile bu tür eylem tehdidine bulunmadır.

Daha önce yapılmış olan tanımların yanı sıra, bugün terörün uluslararası boyuta ulaşmış olması ve yeni özellikler kazanarak gücünü her geçen gün daha etkili bir hale getirmesi, ortak bir tanımın yapılmasının önemini arttırmıştır.

2. TERÖRİZMİN ÖZELLİKLERİ

Görüldüğü gibi yapılan tanımlar, terörizmi bütün özellikleri ile tanımlama iddiasında değildir. Her tanımda terörizm farklı bir bakış açısından ele alınmıştır. Bu bağlamda, her ne kadar terörü sistematige bağlamanın imkânsızlığından söz etmişsek de tüm terör türlerinde ortak bir takım özellikler bulmak mümkündür.

Terörizmin özellikleri, dünyada faaliyetlerini sürdüren terör örgütleri ve onların eylem şekilleri çerçevesinde aşağıdaki gibi özetlenebilir:

1. Terörizm bir ideoloji, bir doktrin, hatta sistematik bir fikir değil, stratejidir.
2. Terörizm bilinçli, örgütlü ve genellikle siyasal amaçlı bir stratejidir.
3. Yapacağı eyleme meşru zemin hazırlar. Terörün bir senaryosu vardır.
4. Mali destek terörün vazgeçilmez gereksinimidir.
5. Terörizmin, yeni bir düzen ve gelecekte zafer vaat eder.
6. Terörizm, devlet otoritesine alternatif getiren örgütlü bir harekettir.
7. Terör, kendi dilini yaratır ve kullanır.
8. Terörizm, uluslararası siyasetin bir parçasıdır. Mutlaka bir dış unsur tarafından desteklenmelidir. Bu özelliği ile terörizm, bir dış politika ve istihbarat stratejisidir.
9. Terörizm, propaganda ile doğar, propaganda ile gelişir ve propaganda ile ölür. Kendisi propaganda aracıdır.
10. Terörizm, dehşet ve korku salarak yığınlık yaratır. Zorba, acımasız, istismarcı ve kuralsızdır.
11. Terör, bazen başka güç veya güçlerin taşeronudur.
12. Terör eylemleri, örgütlü bir çabayı gerektirir. Bütün bu eylemler bireysel olmaktan daha çok, bir gurubun katılımıyla gerçekleştirmektedir.
13. Terörizm, dünyayı "iyi" ve "kötü" biçiminde iki kategoriye ayırdıktan sonra kendisini iyi kategorisine yerleştirir (Gül, 2012, s.16 ; Çakmak, 2008, s.81-82).

James M. Lutz ve Brenda J. Lutz'a göre politik şiddetin terörizm olması için terörizm çerçevesinde altı önemli husus yer almaktadır (Ekici , 2002, s. 17) :

1. Terörizm politik amaç ve motifleri kapsar.
2. Terörizm şiddet ya da şiddet tehdididir.
3. Terörizm hedef kitle üzerinde korku yaratmayı hedefler.
4. Şiddet devlet dışı aktörleri kapsayabilir.
5. Şiddet fiilleri güç artırımı için düzenlenebilir.
6. Şiddet teşhis edilebilir örgütlerce yürütülür.

Günümüzde terörizm, artan ölçüde sivillere yönelmekte, daha öldürücü ve acımasız hale gelmiştir. Saldırılarda dinî motifler kullanılmaya başlanmıştır. İntihar saldırılarında artış yaşanmıştır. Dikey otoriter yapı yerine, belli bir hedef doğrultusunda daha gevşek yatay örgütlenme modeli tercih

edilmiştir.⁹ Sınırı aşan örgütlü suç grupları ile terör örgütlerinin ilişkileri daha da yoğunlaşmıştır. Terörün finansmanı için daha önce görülmeyen yasal, yarı-yasal yöntemler ve araçlar kullanılmaya başlanmıştır. Mümkün olan en fazla kayba yol açmak için kitle imha silahlarını ele geçirmek bir amaç haline gelmiştir.¹⁰

Bu yaklaşımlar, terörle mücadelenin gittikçe zorlaşacağını, uluslararası işbirliğine daha çok ihtiyaç duyulacağını ispatlar niteliktedir. Bu şekilde, terörle mücadelede hem devletler kendi içinde hem de uluslararası açıdan işbirliği yapılması başarılı sonuçlar elde etmek için kaçınılmaz bir yol olacaktır.

3. TERÖRİZMİN UNSURLARI

Terörizmin ortak bir tanımı yapılmaya da yapılan tanımlar ve çalışmalar doğrultusunda terörün üç temel unsurunun varlığına bakmak gerekmektedir. Bunlar ideoloji unsuru, örgütlenme unsuru ve şiddet/eylem unsurudur.

3.1. İdeoloji Unsuru

Terörün ilk olarak bir ideolojik temellerinin olması gerekir. İdeolojik unsur, örgütün siyasi hareket noktasını oluşturmaktadır. Örgüt, ideolojisi çerçevesinde hareket eder, stratejisini ve meydana getirecekleri şiddet eylemlerini veya uygulanacak programlarını kabul edilen ideolojiye göre belirlemektedir (Erdem, 2016, s. 28). Bu bağlamda, İdeoloji terör hadisesinin rehberi gibidir.

Kullanma yerine ve şekillerine göre ideolojinin tanımı değişiklikler gösterebilmektedir.¹¹ Her çeşit yapının bir ideolojisi olabilir, fakat terörizm içerisinde ele alacağımız ideoloji, var olan sistemi ortadan kaldırmak üzere siyasi bir fikir etrafında, belirli bir hedefe yönelik hareket eden bir düşüncüyü ifade eder (Çağlar, 1997, s. 123).

İdeoloji, terörist yapılanmaların dayanak ve hareket noktasını oluşturduğundan "olmazsa olmaz" bir unsur olarak kabul edilmektedir (Kuyaksil, 2014, s.84). Şiddet içeren bir eylem bünyesinde ideolojiyi barındırmadığı takdirde terör olarak nitelendirmez. Ayrıca bünyesinde şiddet bulandırmayan ideoloji de terörizm olarak nitelendirilmez (Öztürk ve Çelik, 2015, s. 88). Çünkü ideolojisiz herhangi bir örgütsel faaliyet, terörden ziyade organize suç olarak algılanmaktadır.

Terör örgütleri, şiddeti ise ideolojileri doğrultusunda belirledikleri hedeflere erişmede bir araç olarak kullanmaktadır (Şen, 2015, s. 26). Örgütlerinin siyasi eğitim adını verdikleri faaliyetlerin amacı, örgütün benimsediği temel ideolojiyi örgüt mensuplarına kabullendirmek ve onları örgütün amaçları doğrultusunda bilinçlendirmektedir. Bu süreç aynı zamanda örgüt üyelerinin örgüte itaatlerini de sağlamaktadır.¹²

Günümüzde terör örgütlerinin dayandığı temel ideolojiler arasında, dini motifli, milliyetçi-etnik kaynaklı ve Marksist-Leninist ideoloji gibi farklı kaynakları temel alan, ancak hedef olarak mevcut siyasi sistem değişikliğini amaçlayan ideolojiler yer almaktadır.

⁹ Arık, U. (2010). Türkiye'nin Terörizmle Mücadele Konusundaki Tutumu.

<http://umutarik.blogspot.com.tr/search/label/Türkiyenin%20terörizmle%20mücadeledeki%20tutumunu%20adresinden%20alındı> (Erişim tarihi: 19.10.2017).

¹⁰ Selen, O. (2016, Mart). Terörizmin geçmişi ve geleceği. *Anayurt Gazetesi*.

<http://www.anayurtgazetesi.com/yazar/Terorizmin-gecmisi-ve-gelecegi-3-/27810/> (Erişim tarihi: 21.10.2017).

¹¹ İdeoloji kelimesi ilk kez, Fransız düşünür Antoine Louis Claud Destutt Tracy tarafından kullanılmıştır. Terim, Grekçe "eidos" ve "logos" kelimelerinin birleşiminden oluşmakta ve "düşünceler bilimi" anlamına gelmektedir. Türkçe sözlükte "ideoloji" ; "siyasal ve toplumsal bir öğretiyi oluşturan, bir hükümetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dini, moral estetik düşünceler bütünü" olarak tanımlanmaktadır (Erdem, 2016a, s. 28).

¹² Bakınız: Yelaldı, E. (2014). Türkiye'de terör, Terörizm ve Terör Örgütleri.

<http://akademikperspektif.com/2014/05/18/turkiyede-teror-terorizm-ve-teror-orgutleri/> (Erişim tarihi: 9.10.2017).

3.2. Örgüt Unsuru

Örgüt kavramından, ortak bir hedef ya da faaliyeti gerçekleştirmek için bir araya gelmiş kurum veya kişilerin oluşturduğu bir bütün anlaşılmalıdır (Çağlar, 1997, s. 122). Örgüt ile ideoloji birbirinden ayrılmayan iki halka gibidir. Terör olayında ideoloji beyin gibi ise, örgüt vücut gibidir. İkisi birbirini tamamlamaktadır.

Örgüt, organize bir yapı bünyesinde, aynı ideolojiyi benimseyen ve aynı amaca yönelmiş kişiler topluluğudur. Terör örgütleri ise belli bir örgütsel yapılanma içerisinde, bir ideoloji çevresinde toplanmış ve siyasi bir hedefe yönelmiş kişilerin düzenli bir şekilde eylem ve şiddet faaliyetlerini gerçekleştirmeleri sonucu ortaya çıkmaktadır (Şen, 2015, s. 27). Bu şekilde, terörizmin meydana gelebilmesi için mutlaka bir örgütle ilişkili olması ve örgüt birliğinde bir eylemin gerçekleştirilmesi gerekir. Böylelikle, kişi veya kişilerin kendi başına hiç bir örgütle ilişki kurmadan gerçekleştirdiği şiddet eylemi terörizm değil anarşizm olarak nitelendirilir.¹³

Terör örgütünü oluşturulan unsurları *ana* ve *destek* unsur olmak üzere ikiye ayırabiliriz. *Ana unsurlar* da kendi içinde üç bölüme ayrılmaktadır: a) *Kuvvetli ve Çekirdek Lider Kadro*: Her terörist girişimin merkezi, sahip olduğu lider kadrosudur. Bu kadro çoğunlukla eğitilmiş insanlardan oluşmaktadır. Bu kadro, saklanmak ve girişimleri daha yakından idare etmek için ülkelerin büyük kentlerinde konuşlanır ve eylem gösterirler. Şiddet olaylarına başvurmazlar, her zaman gizliliği ön planda tutarlar. b) *Yeraltı Örgütü*: Örgütün alt yapısıdır. Bu yapı örgütten örgüte farklılık göstermektedir. Lider kadronun idaresi ve direktifi altındadır. Liderlerin emirleriyle ordu ve devletin içine sızarlar. Bu kadrodaki kişiler gizli hücrelerde görev yaparlar. Ayrıca çekirdek lider kadroya nazaran kimlikleri de pek bilinmemektedir. c) *Vurucu-Militan Güç*: olayları gerçekleştiren, daha doğrusu "tetikçi" olarak tanımlanan örgüt üyeleridir. Örgütsel zincirin en son halkasını oluştururlar. Genellikle halk arasında örgüt denildiği zaman akla gelen ilk şey bu kişilerdir. Fakat aslında örgütsel teşkilatlanma içerisinde en alt seviyede eylemleri gerçekleştiren kişilerdir (Kuyaksil, 2014, s.86).

Destek unsurlar da iç ve dış destekten meydana gelmektedir. İç destek; terör örgütlerinin girişimde buldukları ülke halkından destek almalarıdır. Bu destek maddi olabileceği gibi, basın ve yayın yolu ile örgütün faaliyetlerini destekleme şeklinde de olabilir (Türkiye Barolar Birliği, 2006, s. 207). Dış destek ise; bir ülkenin sistemine karşı yasal olmayan bir eylem içerisinde olan bir örgütün farklı bir ülke tarafından desteklenmesidir.¹⁴

3.3. Eylem (Şiddet) Unsuru

Bir terör örgütünün varlığını sürdürmesinin tek şartı şiddet eylemlerinin varlığı ve sürekliliğidir. Şiddet eylemi gerçekleştirilmeksizin, ideolojik ve örgütsel birlikteliğin terör örgütlenmesinden çok, bir siyasi parti veya düşünce kulübü olabileceği yapılan terör tanımlardan anlaşılmalıdır.

Şiddet unsuru terör örgütlerin temel noktalarının başında gelmektedir. Eylemsiz bir terör örgütünün varlığını sürdürebilesi çok güçtür. Çünkü eylemsiz geçen her süre zarfı terör örgütü varlığına tehdit oluşturmaktadır, her örgüt derecesi farklı da olsa eyleme, yeni şiddete eğilim göstermektedir (Erdem, 2016, ss. 30-31). Burada eylemle ifade edilmek istenen şiddet içeren tutum ya da davranıştır. Siyaset bilimci Doğu Ergil (1980) terörizmde şiddet olgusu üzerine: "Amaçlanmış şiddet, terör sürecinin hem mantıki hem de kronolojik bakımından ön koşudur. Terör, şiddet eylemlerinin

¹³ Çalışmamızın terörizm tanımı kısmında anlatıldığı üzere, Türkiye'de yıllarca teröre karşılık olarak "anarşi" kelimesi kullanılmıştır. Fakat anarşizm terörizm ile eşanlamı değildir. Öncelikle, Anarşizm kavramı "yönetimsizlik" veya "yönetim yokluğu" anlamlarına gelmektedir. Anarşizm ile Terörizm arasındaki diğer farklılıklar ise; Terörizm tedhiş yoluyla mevcut sistemin yerine alternatif bir sistem getirmeye çalışırken, anarşizm devleti ortadan kaldırmaya çalışır. Anarşizm sadece devlet otoritesine değil, yerel otorite de dâhil olmak üzere otoritenin her çeşidine karşıdır. Anarşizm içerisinde ideoloji barındırır, terörizm ise her ne kadar ideolojik kavramlarda olduğu gibi-izm ile ifade edilen bir sözcük olsa da kendisi bir ideoloji değildir ve kendi ideolojisi yoktur. Başka bir ifadeyle, ideoloji terörizmin kendisi değil yalnızca unsurlardan birisidir (Ündücü, 2011, s. 3-4).

¹⁴ Bu konuyu, çalışmamızın "Terörizmin Türleri" başlığı altında daha ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz.

varlığı ya da olması olasılığına bağlıdır, bunların bir sonucudur, bunlar yoksa terör de yoktur...” diyerek şiddet unsurunun terörizm olayları için önemine dikkat çekmiştir (Türkiye Barolar Birliği, 2006, s. 210).

Terör örgütleri belli amaçlara ulaşmak için şiddet kullanılmasını olumlu gören bir anlayışa sahiptir. Adlarını kamuoyuna duyurmak, savundukları veya inandıkları hedefleri gerçekleştirmek isteğinde olan terör örgütleri, "silahlı mücadele" adı verilen şiddet faaliyetleriyle kendini göstermekte, şiddet arttıkça toplumda oluşan korku ya da dehşet yoğunlaşmaktadır (Şen, 2015, s. 32). Bu bağlamda, terör örgütlerinin, yapmaya çalıştıkları şiddet eylemleriyle topluma korku vererek, halkta bıkkınlık ve yaygınlık duygusunu oluşturup, insanların devlete olan güvenlerini sarsmayı ve kaos ortamı oluşturmayı, dolayısıyla en azından hükümet politikalarını değiştirmeye veya etkilemeyi amaçlamaktadır (Gençtürk, 2012, s. 5).

Sonuç olarak; terörizmin unsurları ayrı ayrı incelendiğinde bizleri farklı sonuçlara götürebilmektedir. Burada terörizmden bahsedilebilmesi için yukarıda ifade edilen tüm unsurların aktif faaliyet içerisinde olması gerektiğidir. Aksi takdirde aşağıda Tablo-2’de görüldüğü gibi karşımıza çok farklı kavramlar ve sonuçlar çıkabilmektedir.

Tablo 2: *Unsurlar ve Faaliyetin Niteliği*

İDEOLOJİ	ÖRGÜT	ŞİDDET	FAALİYETİN NİTELİĞİ
VAR (Yasal)	VAR (Yasal)	YOK	Siyasi faaliyet YASAL
VAR (Yasadışı)	VAR (Yasadışı)/GİZLİ	YOK	Siyasi faaliyet YASADIŞI
VAR	YOK	VAR	Bireysel suç
YOK	VAR	VAR	Organize suç
VAR	VAR	VAR	TERÖRİZM

Kaynak: (Şen, 2015, s. 33).¹⁵

4. TERÖRİZMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Tarihsel açıdan terör ve terörizmin ilk başlangıcı, hedeflerine giden yolda şiddetin kullanılmasına yönelik dini metinlerde yer aldığı gibi Habil ve Kabil arasındaki olaya kadar götürmek mümkündür. Fakat konumuz açısından bir siyasi şiddet türü olan terörizmin ilk uygulayıcıları ile ilgili fikir bütünlüğünün sağlandığı ilk bilinen terör olayları dini amaçlı "Jewish Zealots" adlı bir örgütün Filistin’de M.S.6-135 yılları arasında Roma, Yunan ve Yahudi yönetimlerinin kurallarına karşı giriştikleri eylemler, ilk terör olayı olarak kabul edilmektedir.¹⁶

Zealots örgütüne mensup Sicariler grubu, yine Filistin’de MS.66-73 yılları arasında birçok terör eylemi gerçekleştirmişlerdir. Dini kimlikli bu örgütün faaliyetlerini aktaran kaynaklara göre, Sicariler katı kuralları olmayan taktikler kullanarak, düşmanlarına gündüz, kalabalık yerlerde gizlice ve arkadan saldırmışlardır. Amaçları ise, Roma imparatorluğu kurallarının Yahudi topraklarında faaliyetlerini engellemektir (Demirel, 2007, s. 22). Aynı zamanda Kudüs’ü ele geçirmek için ölümün kutsal olduğuna

¹⁵ Tablo Sabri Dilmaç (2011) tarafından oluşturulmuştur.

¹⁶ Zealots örgütü bölge halkının en alt tabakasından, yoksulların aşırı dini mezhebin mensuplarından oluşmakta ve genellikle de din adamları tarafından kontrol edilmekteydiler. Zealots sözcüğünün bu dinin adını taşıdığı düşünülmektedir (Çakmak, 2008, s. 17).

inanyorlar ve ölümü eğlenceli bir olay olarak görüyorlardı. Bu sebeple eylemlerinde Roma askerlerini ve işbirlikçi Yahudileri öldürmüşler ve Roma mallarına zarar vermişlerdir (Yayla, 1990, s. 343).

Siyasi teröre diğer bir örnek örgütlenme ise, Sicari'lerden yaklaşık bin sene sonra yine Ortadoğu'da oluşan ve yine dini kökenli olan Haşhaşi'lerdir. 1090- 1275 yıllarında yoğun olarak görülen Haşhaşiler'in, kurucusu ve en önemli lideri Hasan bin Sabbah'dır. Bu örgüt, gizli, disiplinli bir terör örgütü olup, üyelerini uyuşturucu ile eğitip, vur-kaç tekniği ile Selçuklu Devleti'ne karşı mücadele vermiştir (İşeri, 2008, s. 14). Hasan Sabbah tarafından kurulan bu örgüt, bağlı oldukları İsmailiye (Şii-Fatimi) mezhebinin Niyazi Kolu'na yapılan saldırılar ve mezheplerini yayma amacıyla çok sayıda devlet adamlarına karşı suikast düzenlemişlerdir (Ündücü, 2011, s. 8). Ayrıca, suikast planlarının uzun süreli olması ve Haşhaş fedailerinin Haçlı Kralı Conrad, Selahattin Eyyubi ve Melik Şah gibi devrin önemli devlet adamlarını hedef alması nedeniyle, terörizmin tarihçileri Haşhaşileri Sicarilerden sonra ikinci en eski terör grubu olarak kabul ederler (Demirel, 2007, s. 22).

Bilinen başka bir terör hareketi Hindistan'da 7-17. yüzyıllar arasında ortaya çıkmış ve birçok büyük çaplı eylemler gerçekleştirmiş olan dini kaynaklı "Thug" adlı gruptur. İngiliz Hintli merciler bir çeşit tarikat olan Thug'ların varlığını Thug yok oluncaya kadar inkâr etmişlerdir. Thug'lar öldürecekleri kişilerin seçiminde fark gözetmiyorlar, kurbanlarını ipekten bir ipe boğuyorlardı. Bu hareketin kaynağının Hint Tanrıçası Kali olduğu ve öldürülen insanların Kali'ye kurban edildiği inancı vardı. Yaşadıkları dönem içerisinde aktif olan Thug'lar bir milyondan fazla kişinin öldürülmesinden sorumlu tutulmuşlardır (Selvi, 2011, ss. 40-41).

Bu terör örgütlerinin ortak noktaları, otoriteye karşı gelmek, mevcut siyasal gücü yıkmak için öldürücü eylemler düzenlemektedir. Şiddet ve şiddet tehdidi taşıyan faaliyetlerden terör örgütü olarak kabul gören bu gurupların amaçları siyasal ve dini nitelikleri barındırıyor olmalarıydı.

Terörizm tarihçesine odaklanan literatürde, Fransız Devrimi'nin bir dönüm noktası olarak yorumlandığı görülmektedir. Araştırmacıların çoğunluğu, modern terörizmin Fransız ihtilali sonrası oluştuğunu kabul etmektedir (Crenshaw, 1981, s. 380). Bu dönemde (1793-1794) terör kavramı formüle edilmiş ve bizzat hükümet tarafından uygulanmıştır.

Fransız Devrimi'nden önce terör ve terörizm hareketleri araştırıldığında örgütlenme modeli olarak tarikat-mezhep oluşumları ve çoğunlukla hükümetlere yönelik suikast veya vur-kaç tarzı eylemler olarak görülmektedir. Ancak Fransız İhtilali ile birlikte farklı bir boyuta geçilerek devlet terörü olarak ifade edilen farklı bir terör çeşidi ortaya çıkmıştır (Alexander ve Kenneth, 2002, s. 211). Bununla birlikte milliyetçilik kavramının gelişmesi ile azınlıkların kendi ulusal devletlerini kurmak için terörizmi bir araç olarak kullanmaları da etnik terörizmi ortaya çıkarmıştır (Hoffman, 1998, ss. 17-20). Etnik amaçlı hareket eden teröristler hangi yöntemle olursa olsun hedeflerine ulaşmakta en kararlı olanlardır.¹⁷

19. yüzyılın ikinci yarısında diğer kıtalar kadar olmasa da Amerika da terörden payına düşeni almıştır. Amerikan İç Savaşı'nda 1861-1865 yıllarında beyazlar tarafından, siyahilerin de kazanmaya başladığı haklara, özgürlüklere ve siyah-beyaz eşitliğine karşı "Ku Klux Klan" adlı bir örgüt kurulmuştur. Örgütün amacı, kölelik sisteminin sürekliliğinin sağlanabilmesiydi. Hedeflerine ulaşmak için şiddet ve terörü seçmişlerdir. Bu terör örgüt eylemlerini devlete karşı değil, farklı etnik guruplara karşı yürütmesi nedeniyle o güne kadar eylemler gerçekleştiren terör örgütlerinden ayrılmıştır (Mızrak, 2017, s. 10).

Aynı yıllarda, Karl Marx'ın "terör, devrimin lokomotifidir" düşüncesiyle terör ideolojije fazlasıyla hizmet etmiştir.¹⁸ Marxçı ve Komünist yaklaşımlarla terörizm devrimci ve devlet karşıtı bir

¹⁷ Daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Kaynar, A. (t.y.). Fransız Devrimi'nde Terör Dönemi. https://www.academia.edu/2294478/Fransız_Devriminde_Terör_Dönemi adresinden alındı. (Erişim tarihi: 04.10.2017).

¹⁸ 19.yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarındaki terör, simgesel hedefler ağırlıklı olarak devlet adamlarını hedef almıştır. Örneğin : "ABD Başkanı James A. Garfield (1881), İrlanda Başbakanı Frederick Cavendish (1882), Fransa Cumhurbaşkanı Sadi Carnot (1894), İspanya Başbakanı Antonio Canovas del Castillo (1897), Avusturya-Macaristan İmparatoriçesi Elisabeth (1898), İtalya Kralı I. Umberto (1900), ABD Başkanı William McKinley (1901), Rusya Başbakanı Peter Stolypin (1911), İspanya Başbakanı Jose Canalejasy Mendez (1912)" (Alexander & Kenneth, Avrupa'da Terörizm, 2002, s. 209).

özellik kazanmıştır (Ayhan, 2011, s. 123). Bu süreçteki en önemli terör hareketleri Rusya'da 1878 Ocak ayından 1881 Mart ayına kadar *Narodnaya Volya (Halkın İradesi)* adlı örgüt tarafından yapılmıştır. Otokratik Çarlık yönetimine karşı saldırılar düzenleyen ve Çarlık Rusya güçleri ile girdikleri kısa ama olaylı vahşi mücadelede bu örgüt yüksek rütbeli subaylara ve hükümet görevlilerine suikast gerçekleştirmiştir (Hoffman, 1998, ss. 17-18).

20. Yüzyıldan itibaren terörizm, sadece yerel düzeyde kalmamış, uluslararası düzeyde de sarsıcı bir boyut kazanmış ve hatta uluslararası siyasi gelişmeleri etkilemekte büyük bir rol oynamıştır. Bu yüzyılda dünya haritasında birçok değişikliğe neden olan olay I. Dünya Savaşı'dır. Bu savaşı tetikleyen bireysel bir uluslararası terörizm olayı olduğunun hatırlanması gerekmektedir. I.Dünya Savaşı'nın başlamasına yol açan olay olarak, 1914 yılında, bir Sırp ajanın, Avusturya-Macaristan İmparatoru Velihahtı Arşidük Ferdinand'ı Saraybosna'da öldürmesi, terörizm tarihinin en önemli sonuç doğuran olayı olarak nitelendirilebilir (Göktaş, 2014, s. 283).

I.Dünya Savaşı'ndan sonra, terörizm diktatör rejimler tarafından benimsenen baskıcı faaliyetler ile ilişkili hale geldi (Demirel, 2007, s. 26). Terörizm birbiri ardına Almanya, İtalya ve Sovyetler Birliği'nde iktidara yükselen baskıcı Nazi rejimi, Faşist ve Komünist rejimler tarafından yapılan sindirme politikasını da kapsar. Stalin döneminde Rusya'da binlerce insan düzen karşıtı oldukları gerekçesiyle öldürülmüş. İtalya'da Mussolini döneminde, düzen karşıtı olmaları sebebi ile başta Sosyalist Parti Genel Sekreteri Motteoti olmak üzere pek çok insan öldürülmüştür. Almanya'da, Hitler döneminde sadece mevcut düzeni kabul ettirmek için değil, ayrıca Yahudilere ve Çingenelere de terör gerçekleştirilmiştir (Hoffman, 1998, s. 25). 1930 ve 1940'lı yıllarda Emperyalist karşıtı terörizm, Kıbrıs ve Aden'deki İngiliz İmparatorluğu'na ve Cezayir'deki Fransızlara karşı Ulusal Kurtuluş Cephesi tarafından sürdürülmüştür.

II. Dünya Savaşı'nı takip eden dönemde terörizmin önemi ve yoğunluğu artmaya başlamıştır. Terör devrimsel yan anlamını Soğuk Savaş döneminin ilk yarısında tekrar kazanmıştır. O zamanlar terim aslında Avrupa sistemlerine karşı 1940'ların sonlarında ve 1950'li yıllarda Orta Doğu, Afrika ve Asya'da oluşan çeşitli yerli milliyetçi/sömürge karşıtı gruplarca sürdürülmüş olan şiddetli ayaklanmaları adlandırmada kullanılmıştır. İsrail, Kenya, Kıbrıs ve Cezayir gibi ülkeler hürriyetlerini kısmen de olsa terörizmi kullanan milliyetçi hareketlere ile kazanmışlardır (Hoffman,1998,ss.25-26). Bu dönemin en şiddetli terör hareketlerinin gerçekleştiği bölge yine geçmişte olduğu gibi Filistin olmuştur. Anti-emperyalist dönemin bir örneği olarak Irgun¹⁹ örgütünün hem Filistinli Araplara hem de Büyük Britanya'ya karşı yürüttüğü, özellikle 1943'ten sonra İngiliz yönetimine karşı eylemlerini arttırdığı, bir siyasettir. Bunların en çarpıcı örnekleri Filistin'deki İngiliz yönetiminin merkezi olan Kudüs'teki King David Otel'i'nin Temmuz 1946'da bombalanması neticesinde 96 kişinin ölmesi ve Arap köyü "Deri Yasin"e karşı düzenlenen saldırılarda 250 kişinin ölümüdür (Acar, 2012, s. 105).

Terörizmin tarihi açısından 1960'lı yıllar önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Özellikle Avrupa'da, terör eylemleri kendini yoğun olarak bu tarihten sonra göstermiştir. Batı Avrupa, 1960'ların sonuna varmadan ve bir sonraki on yılda, dünyadaki tüm diğer bölgelerden daha fazla terörist olaylarının etki alanı içinde yer aldı. Özel siyasi şartlar, 1967 Haziran savaşında Arap devletlerinin İsrail karşısında mağlubiyeti ve bunun ardından başka ülkelerde tirmanan Filistin terörizmi²⁰, Vietnam Savaşı ve buna karşı olan gösteriler ve gelişmelere yol açtı. Bu şartlar modern teknoloji, özellikle ucuz ve rahat ulaşım ve iletişim olanaklarıyla birleşerek, üçüncü dünyada ideolojik hareket eden, Avrupa taklitçisi aşırı uç grupların, Avrupa'da yerli, etnik ve ayrılıkçı grupların güçlenmesine katkı sağladı (Alexander ve Kenneth, 2002, ss. 211-212). Bu şekilde, 1960 ile 1980 arasındaki yirmi yıl boyunca dünyanın çoğu yerinde, "demokratik ve sanayileşmiş" ülkelere kadar her

¹⁹ Eylül 1948'de İsrail Devleti'nin ilan edilmesinden sonra Irgun dağıtıldı ve üyeleri İsrail ordusuna katıldı.

²⁰ Arap ülkeleri, 1967 savaşında yenilmiştir. Bu yenilgiyle Filistinli militanlar, Batı Şeria, Gazze Şeridi ve Sina Yarımada'sını içine alan İsrail işgalini kaldırmanın ve Kudüs'ü geri almanın konvansiyonel bir savaşla ya da diploması ile yeniden ele geçirmeye ümitleri sona ermiştir. Arap ülkelerinin ayrılışlığı ve İsrail'in askeri olarak daha da güçlenmesi İsrail'e ve onun destekçilerine karşı kural dışı bir siyasal şiddetin uygulanmasını gerekli görmüştür. "Devletsiz bir ulus olarak Filistinlilerin çıkmazına dünyanın dikkatini çekmenin tek yolu şiddeti uluslararası hedeflere yöneltmek olmuştur" (Taşdemir, 2006, s. 43-44). Bu bağlamda 5 Eylül 1972'de Münih Olimpiyatlarında Filistinli Kara Eylül Grubu İsraili sporcuları kaçırmış ve dünya terör tarihinde bir ilk yaşanmıştır (Çakmak, 2008, s. 21).

verde, türlü ideolojilerde, değişik amaçları olan –bir kısmı bugün de varlığını koruyan- pek çok “terör örgütü” kurulmuş ve eylemde bulunmuştur. Ayrıca bu dönemde (İkinci dünya savaşı sonrası) dünyanın almış olduğu iki kutuplu sistemde Doğu ve Batı blokları birbirlerinin düzenlerini ve menfaatlerini bozmak için terör örgütlerini politikalarının bir aracı haline getirmişlerdir. “Sovyetler Birliği, Batılı kapitalist ülkelerde Marksist-Leninist ve sol örgütleri Batı’ya karşı kışkırtırken, ABD başta olmak üzere Batılı ülkelerde Sovyet dostu üçüncü Dünya Ülkeleri’nde istikrar bozucu terör örgütlerini desteklemişlerdi” (Çakmak, 2008, s. 20). Böylece siyasi bir mücadele aracı olarak terör bu yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Ancak, bu ağır birleşim noktası olan ideolojik özdeşliğin zamanla etkisi azalırken 1980’li yıllarda terör örgütlerinin temel motivasyonu artık devrimci ideoloji özelliğini yitirmiş ve ya dinsel²¹ ya da etnik motivasyonlara yönelen gruplar ağırlık kazanmıştır (Taşdemir, 2006, s. 46).

Doksanlı yıllarla birlikte terörizmin pek çok açıdan niteliği farklılaşmıştır. Yeni terörizm eskiye göre içerik, amaç, nitelik, örgütlenme ve eylemsel olarak değişmiştir. İçerik olarak, anlatıldığı gibi, 1960’lar ve 1970’lerde aşırı sağ ve sol ideolojiden gruplara rastlanırken, 1990’larla birlikte din, terörün ideolojik boyutunda fazlasıyla yer almaya başlamıştır. Örnek olarak Japonya’daki Aum tarikatı ve Ortadoğu’daki çeşitli İslamcı hareketleri gösterebiliriz (Ayhan, 2011, s. 125). Günümüzde dünyada bilinen ortalama 50 tane aktif terör grubu mevcuttur (Ekici, 2012, s. 23). En temel örnekleri: İŞİD, El Kaide, El Nusra Cephesi, Boko Haram, Hamas, Hizbullah. Bu terör örgütlerinin hemen hemen yarısı dini duygularla beslenerek hareket etmektedirler.²² Amaç olarak simgesel hedeflerden daha çok, dikkat çekici ve azami zarar verici her eyleme girişilmektedir. Nitelik olarak biyolojik, kimyasal ve nükleer saldırı yöntemleri de kullanılmaktadır. Örneğin sârin gazı Japonya’da hem 1994’te Matsumoto’da, hemen bir yıl sonra Tokyo’da kullanıldı. 20 Mart 1995’te *Yüce Gerçek (Aum Şinrikyo)* tarikatı zehirli sinir gazıyla Tokyo metrosun da saldırı gerçekleştirdi ve 12 kişinin ölümüne, 5500’den fazla insanın yaralanmasına sebebiyet verdi. Olay, ilk kimyasal silah kullanımı olmamakla birlikte, tarikat tarafından 40.000 kişinin ölümünün amaçlandığı geniş bir kitlesel eylem olması ve bu tür gazların devlet dışı gruplarca, dolayısıyla terör örgütlerince, kullanılabilir hale gelmesi nedeniyle terörün yeni bir çeşidi olarak nitelendirilmiştir. Örgütlenme olarak, örgütler 1990’lı yıllar öncesinde hücre modeli ve sert yapıda iken Soğuk Savaş sonrasında daha esnek yapıya geçmişlerdir. Eylem açısından, terör örgütleri daha fazla olanaklara sahip olmanın verdiği avantajla hem daha fazla ses getirebilen, hem de sayısal etkisi büyük olan eylemler gerçekleştirebilmektedir (Ayhan, 2011, ss. 125-126). Örneğin, 11 Eylül 2001’de El-Kaide örgütünün New York’daki Dünya Ticaret Merkezi ve Washington DC’deki Pentagon’a uçakla düzenlediği iki saldırı sonucunda yaklaşık beş bin kişi hayatını kaybetmiş ve yüzlerce kişi yaralanmıştır. Güncel zamanda oluşan örnek açısından İŞİD’in birçok ülkede gerçekleştirdiği eylemler ve saldırılar sonucunda çok sayıda insan ölmüştür.

Görüldüğü üzere, terör eylemleri tarihin her sürecin de karşımıza çıkarak sürekli bir değişim ve gelişme içindedir. Özellikle teknolojik gelişmeler ve düşünce akımları terör örgütlerinin farklı ve daha etkili yöntemler kullanarak siyasi amaçlarına ulaşmak için eylemlerini arttırıp medyada seslerini duyarak kendilerini diri tutmayı hedeflemişlerdir. Eylemlerini geniş alana yaymak için devamlı faaliyette bulunarak sürekliliğini devam ettirmişlerdir.

5. TERÖRİZMİN TÜRLERİ

Günümüz dünyasında karşılaştığımız terörizm eylemleri çok farklı amaçları, hedefleri, ideolojileri bünyesinde bulundurmakta ve çok değişik coğrafyalarda ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan terörizmin sınıflandırılması çokça çeşitlilik göstermekte ve genel kabul görmüş bir sınıflandırmanın uygulanmasını mümkün kılmamaktadır (Gül, 2012, s. 27). Buna rağmen, literatür yine de terörizmi bazı başlıklar altında sınıflandırmaktadırlar. Bunlar; ulusal (Ülke İçi) terörizm, uluslararası terörizm, uluslar ötesi terörizm, devlet terörizmi, devlet destekli terörizm, etnik terörizm ve siber terörizmdir.

²¹ Deutch (1997), Laquer, (1998) ve Medd ve Goldstein (1996) göre, 1970’lerde teröristlerin amacı politik iken, 1980’lerde politik amaçlı terörizmin yanı sıra dini ve ekonomik amaçlı terör ortaya çıkmıştır, bu durum 1990’larda da devam etmiştir (Karacasulu & Ovalı, 2004, ss. 58-59).

²² Yukarıda ismi geçen örgütler ABD Hükümetinin resmi sitesinden yayımlanan "Belirlenmiş Terör Örgütleri" adlı raporda yer almaktadır. Bakınız: <https://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm> (Erişim tarihi: 07.06.2018).

5.1. Ulusal (Ülke İçi) Terörizm

Ulusal terörizm, tek bir devlet içinde sınırlı olan yabancı bir unsur, ilişki veya katılımının mevcut olmadığı sistematik bir şiddettir. Bu yönü ile ulusal terörizm, ulusal ötesi terörizmle çok benzerdir. Bunlar arasındaki en önemli fark, ulusal teröristlerin eylemlerini bir ulusun halkına karşı uygulamalarıdır. Ulusal ötesi terörizm gibi ülke içi terörizm de hiç bir hükümetten doğrudan yardım almamaktadır. Ancak tarihsel süreçte sadece ülke içi terörizmi bulmak çok zordur. Böyle bir durumun varlığı sadece teorik olarak mümkündür (Taşdemir, 2006, s. 38). Çünkü hem terör örgütleri dış destek olmadan (başka devletlerin psikoloji, siyasi, lojistik hatta askeri desteğini almadan) varlığını sürdürmez, hem de başka bir ülkenin o ülkede mutlaka hedef ve çıkarları vardır (Acar, 2012, s. 124). Bu durum da terör sorununu uluslararası boyuta getirmektedir.

5.2. Uluslararası Terörizm

Terörist eylemleri birçok ülkenin topraklarını veya insanlarını hedeflemesi söz konusu olduğunda uluslararası terörizmden bahsedilir (Ergil, 1992, s. 140). Uluslararası terörizm bir yabancı ülke veya kuruluşun desteğiyle yürütülen ve/veya bir yabancı ülke vatandaşlarına, kurumlarına ya da hükümetlerine karşı yöneltilen doğrudan terörist eylemleri kapsayabileceği gibi uluslararası boyutun daha dolaylı bir şekil aldığı terörizmi de içerebilmektedir (Gül, 2012, s. 29).

"Terörizmin, Dünü, Bugünü, Yarını" isimli kitabında Prof. Dr. Yılmaz Altuğ uluslararası terörizmi şu şekilde belirtmiştir (Deşilmek, 2015, s. 4):

- Yabancılar veya yabancılar ait hedeflere yöneltilmesi,
- Hükümetler veya birden fazla devlet tarafından beslenen unsurlarca yapılması,
- Bir yabancı hükümetin veya uluslararası örgütlerin siyasi mekanizmalarını etkilemek için yapılması.

Günümüzde yabancı unsurun bir şekilde ilişkili olmadığı terörden bahsedilemeyeceği açıktır. Terörist eylemin, yabancı kişilere veya bu yabancıların mülkiyet haklarına karşı zarar vermesi, uluslararası alanda korunmaya alınmış kişi ve kurumlara yöneltilmiş olması, uluslararası sivil havacılığın ve deniz taşımacılığının, iletişim sistemlerinin hedeflenmesiyle yabancılik ilişkisinin varlığından söz edilebilir. Ayrıca terörist eylemin farklı bir devletin vatandaşı aracılığıyla uygulanması, terörist eylemi yapan şahsın başka bir devletin ülkesine iltica etmesi, saldırgan ile terör eyleminin mağdurunun farklı devletlerin uyuğunda olması da yabancılıkla ilişkilendirilir. Tüm bunlara ek olarak eylemin tamamen veya kısmen birden fazla devletin ülkesinde gerçekleşmesi, yabancı bir devletin kabulü veya yardımıyla işlenmiş olması durumlarında da terörist eyleme yabancılik unsuru katılmış olur (Topal, 2004, s. 70). Bu durumda terörizm, artık ulusal sınırları aşarak uluslararası bir yapı kazanmakta ve uluslararası terörizm söz konusu olmaktadır.

Uluslararası terörizm modern teknolojinin tüm olanaklarından faydalanarak, faaliyet alanını ulusal sınırları aşarak tüm dünyaya ulaştırmıştır. İnsan hayatını, ekonomik yaşamı, siyasal istikrarı ve uluslararası ilişkileri etki altına alabilme gücü kazanarak; belirli siyasal ve iktisadi menfaat sağlamak için, uluslararası barış ve güvenlik platformunu, devletlerin dostane ilişkilerini, iç işlerini, uyuşmazlıklarını barışçıl yollarla çözümünü, iç hukuku ve uluslararası hukuku hedef almaktadır (Saraçlı, 2007, s. 1057). Uluslararası terörist eylemler, kabul görmüş uluslararası diplomasi ya da savaş kurallarının onaylanan normları haricinde kalan şiddet eylemidir. Dolayısıyla bu tür terörizm ulusal sınırları aştığı için, uluslararası hukuk kaidelerinin ve ortak siyasal, savunma tedbirlerinin konusudur (Ergil, 1992, s. 140). Bu şekilde terörizm artık belli ülkenin sorunu olmaktan çıkmış, tüm insanlığın sorunu haline gelmiştir.

5.3. Ulusötesi Terörizm

Devlet dışı aktörlerin uluslararası seviyede şiddet eylemlerine katılması, uluslar ötesi olarak adlandırılmaktadır. Globalleşme süreci ile birlikte devlet dışı aktörlerin uluslararası ilişkilere daha fazla

etki etmeleriyle birlikte, özellikle 1970'li yıllarda, bu aktörlerin uluslararası düzeydeki şiddet eylemlerine el atmaları gerçeğini de getirmiş ve gerçeklik "uluslar ötesi" terörizm kavramı ile anlatılmıştır (Gül, 2012, s. 33). Buna göre ulusötesi terörizm, herhangi bir şekilde devletin karışmaması, devlet dışı aktörler aracılığıyla ortaya konulan terörist eylemleridir. Bu çerçevede *ulusötesi* terörizm devlet müdahalesi olmaksızın devlet dışı aktörler eliyle oluşturulan terörist eylemleri anlatırken *uluslararası* terörizm, devletin desteğiyle birlikte, fertler veya gruplar tarafından gerçekleştirilen terörist faaliyetlerini ifade etmek için kullanılmıştır (Taşdemir, 2006, ss. 40-41). Bu da ulusötesi terörizmi uluslararası terörizmden ayıran en önemli fark olarak gösterilmektedir.

5.4. Devlet Terörizmi

Hükümet terörü olarak meydana gelen devlet terörizmi, en eski terörizm çeşididir. Devlet destekli terörizmin tersine, bir devletin kendi ülke sınırları içinde kendi yurttaşlarına karşı sistematik şekilde tatbik ettiği şiddet eylemleridir. Şiddet kullanımı aracısız bir şekilde devletin kendi nüfusu hakkında kullanılmakta, hükümete zıt olan görüşleri yok etmeyi ve bertaraf etmeyi amaçlamaktadır (Laqueur, 2002, s. 100). Bazı kaynaklarda devlet terörü, yalnızca direkt şiddet ögesini ihtiva etmemekte, hukuki, siyasi ve kültürel baskı ilkelerinin de bir nevi devlet terörü olduğu iddia edilmektedir (Chomsky, 2002, s. 220).

Devlet teröründe insan hakları ve uluslararası hümanist hukuk kuralları yoğun, yaygın ve sistematik bir şiddet kullanımı ile bozulmasına rağmen, bu suçlar, devlet politikası adı altında gerçekleştirildiğinde hukuki terörizm olarak da nitelendirilmektedir (Şahin, 2015, s. 165). Devlet terörü bünyesindeki siyasi muhaliflere ya da azınlık grup veya etnik bir gruba yöneliktir (Crenshaw, 1981, s. 383). Devlet casusları terör faaliyetlerini uygulamakta ve eylemler çoğunlukla faili meçhul olarak kalmaktadır. Bu tür terörizm genellikle totaliter rejimlerde görülür. Zira yasal süreç içerisinde arzulan neticeyi devleti yönetenlerin alması güçtür. Buna karşılık, terörle kamu üzerinde baskı, korku, sindirme ve yıldırma yaratılarak istenilen amaç daha kolay elde edilmektedir (Saraçlı, 2007, s. 1058). Totaliter rejimlerin başvurduğu devlet terörizmi olarak adlandırılan bu işin örnekleri Almanya'da Hitler, Sovyet Birliği'nde Stalin, İtalya'da Mussolini, Çin'de Mao Zedong, Irak'ta Saddam Hüseyin sistemi olup bunlar ırk, din ve siyasi görüşü sebebiyle kendi halkları nezdinde kapsamlı devlet terörizmi uygulamışlardır.

5.5. Devlet Destekli Terörizm

Devletlerin iç siyasetlerinde kullandığı gibi dış siyasetlerinde de terörizmi bir araç olarak değerlendirmeleri mümkündür. Bölgesel veya uluslararası güçlerin uzun dönemde önemli menfaatlerini gerçekleştirebilmek amacıyla öne sürdüğü çalışmaların bir parçası olarak terörizme arka çıktıkları, bir mücadele metodu ve dış politika aracı olarak kullanmayı tercih ettikleri görülmektedir (Topal, 2004, s. 70). Devletler doğrudan bir şekilde ya da genellikle dolaylı olarak dış terörizmi desteklemeyi yeğlemişlerdir. Bunun başında gelen sebep ise belirli bir hedefe daha az riskli yoldan erişme isteğidir. Ayrıca devlet destekli terörizm mali açıdan çok makul bir yöntem olarak görülmektedir (Gül, 2012, s. 37). Devletlerin terörizme arka çıkması, bir devletin terörist operasyonların planlamasına, manipülmesine ve kontrolüne doğrudan ya da dolaylı yardımda bulunması gibi durumlar devlet destekli terörizmi ortaya çıkarmaktadır. Devlet, organları aracılığıyla terörist eylemleri gerçekleştirilebilmekte ya da örgütlediği, denetimi altında bulundurduğu gayri resmi devlet casusları, paralı askerleri veya silahlı çeteleri kullanarak terörist eylemlerinin uygulanmasını sağlamaktadır (Şahin, 2015, s. 163). Devletlerin terör örgütlerine silah, barınak, donatı, ekonomik destek, ulaşım ve iletişim olanakları, istihbarat ve diğer lojistik dayanaklar sunması ile beraber terörist eylemleri yönlendirip yönlendirmediği veya teröristlerin üzerinde edimsel denetime sahip olma gibi konular da devlet destekli terörizmden bahsedilmektedir (Ergil, 1992, s. 141). Geçmiş dönemlerde savaş aracılığıyla ulaşılmak istenilen amaçlar, bir süre sonra yerini diplomasiye bırakmış, ancak savaş ve diplomasi vasıtasıyla elde edilemeyen hedefler için de terör etkinlikleri ön plana çıkmaya başlamıştır. Devlet destekli uluslararası terörizm, bilhassa soğuk savaş periyodunda yaşanmıştır.²³ Arap Baharı sonrası

²³ Soğuk Savaş döneminde ABD ve Sovyetler Birliği'nin elinde mevcut olan nükleer cephanelik, sadece birbirlerini değil, tüm gezegeni tehdit edebilecek güçteydi. Dolayısıyla, bu iki süper güç, nükleer savaşa doğru

Orta Doğu'da yaşanan arbedeler ve mücadeleler tekrardan gündeme gelmiş ve başka devletlerin, devletler ya da terör örgütleri aracılığıyla güç mücadelesi verdikleri bir kez daha gün yüzüne çıkmıştır.

5.6. Etnik Terörizm

Belirli bir etnik kimliğe ehil fertler, yaşadıkları ülkenin siyasi bünyesi dâhilinde tek öge olmamaları durumunda toplum tarafından dışlandıklarını ve haksızlığa uğradıklarını ifade etmişlerdir. Yaşananlar neticesinde uzun dönemde kendi ulus devletlerini (bağımsızlık veya federasyon) oluşturmak amacıyla üzerinde yaşadıkları ülkeden toprak isteminde bulunarak, şiddete başvurmaları sonucunda oluşan terör hareketleri etnik terör olarak ifade edilmektedir (Keçeci, 2012, s. 4). Burada etnik terördeki temel gaye, belirli bir bölgeyi bağlı bulunduğu ülkeden ayırarak yani bir devlet tesis etmek veya başka bir ülkeye katılımını sağlamaktır.

Dünyada devlet olma özelliği ve kapasitesi olmayan, fakat varlığı da gizlenemeyen birçok etnik grup mevcuttur. Bu gruplar farklı nedenlerle teröre yönelmekte, sınırları dâhilinde yaşadıkları devlete karşı bir tür kurtuluş savaşı gerekçesi ile ortaya çıkmaktadırlar. Bu nedendir ki etnik temele dayalı terörde, diğer terör çeşitlerine göre daha fazla şiddet barındıran metotlar kullanılmaktadır denilebilir. Etnik terörün hedeflediği amaçların gerçekleşmesi oldukça güç olduğu için, amaçlarını elde etmek adına daha fazla şiddet kullanmayı denerler ve çoğu kez şiddeti tesir altına almak istedikleri etnik gruba yöneltirler (Baharççek, 2000, s. 14).

Dünyanın hemen hemen her yerinde etnik terör örnekleriyle karşılaşmak mümkündür. Sri Lanka'da Tamil, Filistin'de Irgun, Türkiye'de PKK, Kuzey İrlanda'da IRA ve İspanyada ETA, Ermeni terör örgütü ASALA bu ekipleri temsil edebilmektedir. Etnik çatışmalar çağımızın en mühim sorunlarından biri olması ve bunun doğal sonucu olarak da dünyanın her bölgesinde etnik terör vakalarıyla karşılaşılmaktadır (Akça, 2014, s. 27).

5.7. Siber Terörizm

Siber terörizm, belirli bir siyasal ve sosyal amacı gerçekleştirmek için bilgisayar veya bilgisayar sistemlerinin bireyler ve mallar hakkında bir hükümeti veya toplumu yıldırma, baskı altına alma maksadıyla kullanılmasıdır (Sağiroğlu, 2017, s. 7). Terör örgütleri internet platformunda propaganda ve eğitim, haberleşme, bilgi toplama ve sanal saldırı etkinlikleri gerçekleştirmektedir. Kısaca, terör eylemlerinin internet vasıtasıyla işlenmesi prosedürüdür. Siber terörizmi diğer internet kanalıyla yürütülen suçlardan ayıran temel fark, suç mağdurunun devlet olması ya da devlet haricindeki bir yapı olduğunda dahi bu mağdurun siyasal bir sebeple mağdur konumunda kalmasıdır (Özkan, 2006, s. 82). Bu tür terörizmi açıklarken temelde terörizm olgusunun kaliteli olması değil, fakat terör olgusunun yaşama nasıl taşındığı önem arz etmektedir. Temel amacı bir kısım siyasal hedeflere ulaşmak olan insanların, elde ettikleri yeni teknolojik tesisatlar ile terör eylemini uygulamak için yola çıkmış olmalarıdır. Dolayısıyla terörizmde felsefi olarak esaslı bir değişimden söz etmek zordur, ancak yöntemler ve araçlarda önemli değişimler meydana gelmiştir denebilir. Bu durumda siber terörizmin, araçları açısından ileri teknolojiyi ve bilgiyi kullanarak klasik terörizm açıklamasının yeni biçimiyle bir parçası olduğu ifade edilebilir (Özcan, 2002, s. 309). Günümüzde, Siber terörist kendi canına tehdit unsuru oluşturmaksızın oturduğu yerden ülkenin toplumsal yaşamına zarar verebilecek eylemler gerçekleştirebilir, bankaların ve finans kurumlarının bilgilerinde ve iletişimde karışıklık yaratabilir. Gerekli olan donanımlar ise mühimmat değil yalnızca bir modem ve bilgisayardır.

6. TERÖRİZMİN NEDENLERİ

Terörün tüm türünü kapsayacak nedenler açısından tanımlama yapılmasında da güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bunun en önemli nedeninin terörizm biçimlerinin çeşitliliği ve her birinin altında

ilerleyebilecek klasik silahlı çatışmalara kalkışmak yerine, vekâlet savaşı ya da terör örgütleri aracılığıyla sorun yaşadıkları devlete zarar verme yoluna gitmişlerdir. Ayrıca onlara askeri dayanak sağlamak, gizli harekâtlar yapmak gibi daha az risk taşıyan dolaylı politikalara başvurmayı tercih etmişlerdi (Saraçlı, 2007, s. 1053).

değişik sebepler yatmasıdır. Terörizme neden olan faktörleri anlamak terörle mücadele hususundaki en önemli noktadır, fakat terörizmin nedenlerini açıklamak çok da kolay değildir ve çok kapsamlı bir kaynağa sahiptir. Terörizmin tanımında olduğu gibi, terörizmin nedenleri konusunda da bir hayli farklı fikir mevcuttur. Bazı yazarların terörizmin mali nedenleri üzerine yoğunlaştığı, bazısının sosyal kaynaklı, kiminin de siyasi nedenlere ağırlık verdiği, bir kısmının ise kültürel nedenlerin terörizmde en önemli unsur olduğunu savundukları saptanmıştır.²⁴

Grenshaw (1981, s.389)'a göre "terörizm, ne koşullara otomatik bir tepkidir ne de tamamen hesaplanmış bir stratejidir". Terörizmin birçok farklı nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenlerin bir kısmı dünyanın her yerindeki terör hareketlerinin ortak paydasını meydana getirirken, bazıları da o ülkeye ayrıca terör örgütlerine veya terör örgütünü kuran şahsa ait özellikler olabilmektedir (Acar, 2012, s. 168). Bununla birlikte terörizm ya da her terörist vakası kendine has olup belli faktörlerin birbirleriyle etkileşmesiyle dokusunu yaratmaktadır. Bu açıdan bakıldığında terörizm "bir polis sorunu olmanın çok ötesinde, toplumsal yapıda, siyasal kültürde; kamu yönetiminde, eğitimde ve ekonomik yapıda derin kökleri bulunan bir toplumsal bunalım durumunun adıdır" (Ozankaya, 1980, s. 52). Terörizm genel olarak, özellikle grupların ideolojik bağlamda aşırı derecede şartlanmalarından, başta kaynakların eşitsiz bir biçimde paylaşımı nedeniyle baş gösteren ağır ekonomik koşulların (Tacar, 1999, ss. 49-50) ve daha da ciddi olarak toplulukların etnik ve dinî farklılıklarının sebep olduğu türlü nedenlerden kaynaklanmaktadır. Adaletsizlik, eşitsizlik ve mahrumiyetin siyasî ve sosyal neticeleri terörizmi besleyen esas unsurlar olarak karşımıza çıkar (Laqueur, 2002,ss.116-122).

Terörün hızının arttığı ya da azaldığı dönemler uluslararası ilişkilerde bölgesel ve global düzeydeki siyasi, toplumsal ve iktisadi sorunlarla paralellik göstermektedir. Uluslararası platformda, BM Genel Kurulu'nun 27.09.1972 günü yaptığı 1314 nolu toplantısında aldığı karar sonucu hazırlanan "Terörizmin Temel Nedenleri ve Uluslararası Terörizm" başlıklı raporda; "Sefalet, hüsrân, dert, keder ve umutsuzluk terörizme götürür. Teröristler ulusal ve uluslararası siyasal, ekonomik ve toplumsal gelişmelerden etkilenirler, kişisel nedenleri de bulunabilir..." görüşlerine yer verilmektedir (Tacar, 1999, s. 50). Terör, geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkelerin içerisinde sosyal, siyasal, mali, kültürel alanlardaki olumsuzlukların sömürüsüne bağlı olarak var olan ya da yapay olarak oluşturan devrimci düşünce ve fiillerin, belirli bir amaç için harekete geçirilmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır (Crenshaw, 1981, s. 381).

Terörün nedenleri araştırılırken tek bir pencereden değil konunun bütün boyutları ve faktörleriyle incelenmesi gerekmektedir. Terörizmin nedenleri ile ilgili olarak en temel etkenler gruplandırılarak aşağıdaki şekilde açıklanmıştır.

6.1. Sosyo- Kültürel Nedenler

Var olan sosyal yapı terörün önemli sebeplerinden biridir. Bir ülkede yaşayan insanların sosyal ve kültürel kökenlerindeki çeşitlilik ve farklılık ve bu yapısal duruma has ilişkiler toplumun değerlerini devamlı değiştirmekte ve yenilemektedir. Bu da en nihayetinde yeni çatışma ortamlarına sebep olmaktadır. Terörizm bu bağlamda sosyo-kültürel etkenlerden de beslenmektedir denilebilir (Albayrak, 2004, s. 296).

Terörizmin sosyal ve toplumsal nedenleri her topluluğa göre değişik özellikler barındırır da yine de bazı ortak özellikler taşımaktadır. Toplumda din/mezhep ayrılıkları, eğitim seviyesinin düşüklüğü²⁵, etnik farklılıkların mevcut olması, azınlık unsurlarının bulunması, feodal izlerin varlığı,

²⁴ Konuyla ilgilenen araştırmacıların hepsi farklı bir boyuttan terörizmin nedenlerini açıklamaktadır. Örneğin; "siyasal (Laquer,2002:103), örgütsel ve psikolojik (White,2001:139-139, Laquer,2002:122-123) kuramlarla (-Caşın,2008:159-163) ya da ekonomi (Jeong,2008:50-51), sosyo-kültürel (Crenshaw:379-399) ve eğitim, kimlik (Jussin,Ashmore ve Wilder,2001:6-7) , (çarpık) kentleşmenin sonuçları(Keleş ve Ünsal,1982) olarak aktarılsa da kimi bazı akademisyenler terörizme başvurmanın nedenlerini eşitsizlikler ve temel ihtiyaçlarla ya da eklektik biçimde hepsini kapsayan gerekçelerle (Rambotham,2005:109-121, Galtung,1996:62) (Şahin, 2015, s. 159).

²⁵ Eğitim seviyesi gelişmiş toplumların demokratikleşme ve ifade hürriyeti gibi sahalarda da gelişmiş olmaları, bu gibi toplumlarda terör örgütlerinin elverişli sosyal ve siyasal ortam bulmalarını güçleştirmektedir. Genel olarak eğitilmiş fertlerin ve bu bireylerin hayatlarını sürdürdükleri toplumların terör örgütlerine karşı doğal setler yarattığını ifade etmek yerinde olacaktır. Buna karşılık insanların eğitim düzeylerinin düşük olması bu fertlerin yaşadığı toplumlarda şiddet gruplarının doğma ihtimalini arttırmaktadır (Aktaran Özere, Sözer ve Başbüyük,

kişisel hak ve özgürlüklerin kısıtlı olması gibi sebepler mevcuttur. Ayrıca toplumun fikirsel sınıflara ayrışması, genel ahlak anlayışının dejenerasyona uğraması, toplumun bölünmezlik zihniyetini yitirmesi gibi nedenler, terör fikri platformunun gelişmesine destek sağlamakta ve terörizmin alt yapısını hazırlamada önemli faktörler olduğu ifade edilmektedir (Türkiye Barolar Birliği, 2006, ss. 142-143). Bunlara ek olarak: Göç, hızlı nüfus artışı²⁶, maneviyat değerlerinin zayıflaması gibi sosyo-kültürel sebepler ve beraberinde getirdiği sorunlar terör örgütlerinin eylem çevrelerini genişletmiş, ezilmişlik, dışlanmışlık²⁷ ve hizmetin az gelişmesi gibi gerekçeleri istismar ederek, özellikle gençleri kendi yanlarına çekmeyi başarmaktadır (Gül, 2012, s. 22). Öte yandan, şiddete yönelmeyi bir kültür özelliği olarak algılayan toplumlar, terörizm için elverişli bir ortam yaratmaktadır. Gençliğin problemlerini şiddete başvurarak çözmeye çalışmalarının en mühim nedeni, yetiştiği kültürün tabiatında şiddetin bulunmasıdır. Ülkenin yaşadığı negatif sosyal, ekonomik ve politik şartları değiştirmek için şiddet kullanmasının şart olduğuna olan inanış neticesinde terörist; suçsuz insanları öldürür, kamu huzurunu ve nizamını bozarken kendisine dayatılmış ideolojilerin ve görüşlerin tesiri altında, haklı bir mücadele verdiğini düşünür. Amacına sadece şiddeti kullanarak elde edebileceğine inanır (Acar, 2012, s. 155).

6.2. Ekonomik Nedenler

Toplumda gelir düzeyinin düşük olması, gelirin eşit dağıtılmaması, gelirin paylaşılmasında adaletsizliğin sınıflaşmaya sebebiyet vermesi, fakirlik ve işsizlik oranının artması, mali bakımdan dışa bağımlılık, ekonomik kurumların azlığı, teröre neden olan ekonomik faktörler olarak görülmektedir.

Ekonomik bunalım ve dönüşümlerle eş zamanlı kurumsallaşmanın oluşmaması, sosyal patlama ve şiddet olayları için elverişli bir zemin sağlamaktadır. Miquel, Satyanath ve Sengenti (2004), Afrika ülkeleri üzerine gerçekleştirdikleri çalışmada ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyen negatif şokların ülkede kaos yaratması ve buna bağlı olarak terör ihtimalini artırdığı sonucuna ulaşmışlardır (Ardor, 2008, ss. 101-102). Bu görüşü savunanlara göre, terörizmi meydana getiren, hatta tırmandıran sefalet, ülkelerin nüfuslarının artması ve büyüme hızları ile küreselleşen tüketim anlayışı gibi etmenlere yeterli kaynaklar bulunamaması durumunun da eklenmesi, ekonomik faktörlerin terörizmin sebeplerindeki yerini dayanaklı bir duruma getirmiştir.

Ayrıca terörizm ile iktisadi nedenler temel olarak ele alındığında kendi içerisinde çelişkilere düşen ve aralarında bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılan çalışmalar da mevcuttur. Örneğin, dünyanın en fakir ülkesi olarak kabul görmüş Etiyopya'da terör eylemleri yaşanmadığı halde, AB bünyesinde bulunan gelişmiş ve zengin bir ülke olan İspanya'da ETA ve İngiltere'de eylemler gerçekleştiren IRA adlı terör örgütleri yukarıda sayılan terör ve nedenleri arasında ilişkiyi tutarsızlaştırmaktadır (Öztürk ve Çelik, 2015, s. 91).

Aslında terörizm esasen iktisadi değil siyasi bir problemdir. Ancak, politika, ekonomik politikaların inşası aracılığıyla ekonomiyi etkilemektedir. Eğer bu politikalar, adaletsizliği, gelir eşitsizliğini ve yoksulluğu oluşturur ya da arttırsa, insanlar bu politikalarla etkilenmeleri gerekçesiyle bunların politikacılara karşı sesleri daha yüksek olmaya başlayacaktır. Bundan dolayı, bunlar doğrudan bir etki olmamasına karşın, ekonomik şartlar ile terörizm arasında bir ilişkinin varlığı kabul edilmektedir. Örneğin Ortadoğu'daki Müslüman ülkeler ele alınacak olursa, burada genel olarak dini motifli terör örgütlerinin varlıkları daha yoğunluktadır. Özellikle ekonomik durumu iyi olmayan yerlerde ve toplumun bir kısmında daha etkin olmalarıyla üye ve destekçi sayılarının daha fazla olduğu

2012, s. 65). Zira eğitilmemiş insan kendisine aşılana fikir ve davranışları reddetme iradesine sahip olmayacaktır. Böylece daha kolay inandırılabilir ve yıkıcı eylemlerde bulunmaktan kaçınmayacaktır.

²⁶ Özellikle ülkenin belirli çevrelerinde nüfus yoğunluğu meydana getiren insanlar içinde, etnik, dinsel ve mezhepsel ayrılıkların istismar edilerek şiddet faaliyetlerine çevrilmesi, terör için uygun bir zemin oluşturulmaktadır.

²⁷ Aslında "ezilmişlik, dışlanmışlık" bunlar daha çok psikolojik nedenler ile ilgili bir durumdur. Örneğin, kendisini toplumdan dışlanmış ve önemsiz hisseden gençlerin büyük çoğunluğu kendilerinin önemli hissettirilmesinden dolayı örgüte girmektedir. Onlar için örgütlerin eylemleri özgüven kazanmak, kimsesizlikten kurtulmak açısından da çekici gelmektedir. Bu şekilde, yaşamlarında ilk kez ait olma gereksinimlerini gidermeye çalışıyor olabilirler. Bununla birlikte terör örgütlerinde başarısız olmak mevzu bahis değildir. Eğitimi ve kabiliyeti ne olursa olsun herkesin terör örgütlerinde yapabileceği bir iş bulunmaktadır. Ayrıca terör örgütleri gerçekleştirdikleri propagandalar ile gençlere kahraman olma şansı verdiklerini iddia etmekte, macera atmosferi de gençleri cezp etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: (Acar, 2012, ss. 153-167).

görülmektedir. Bu terör örgütleri ekonomik şartları iyileştirme ve toplumu refaha ulaştırma iddiasında bulunarak maddi sıkıntılar yaşayan insanları kendi saflarına çekmeye çalışmaktadırlar (Hüseyin, 2006, s. 66). Bunun için nerede işsizlik, yoksulluk ve adaletsizlik mevcutsa orada ya terör örgütlerinin varlığına rastlanılır ya da var olan örgütün devamlılığını koruyup güçlendiği görülmektedir.

6.3. Siyasi Nedenler

Terör örgütlerinin en sık kullandıkları iddia muhakkak ki mevcut siyasi akımlara bir seçenек olduklarını savunmaları veya hakkını savundukları halkların siyasi haklarının istismar edildiği ve yapılan savaşın ezilen halkların mücadelesi olduğunun propagandasıdır (Öztürk ve Çelik, 2015, s. 92). Bu gerçeklikle birlikte öne sürülen mevzular arasında; ülke bazında oturmamış bir düzenin olması, otorite yetersizliği, bulunan siyasi partiler arasındaki derin fikir farklılıkları, siyasi kültürün daha çok kavgaya meyilli olması, devlet organları arasında uyumsuzlukların yaşanması, usulsüzlüklerin artması, gibi nedenler siyasi platformda terörizmi kolaylaştıran nedenler olarak sayılabilir (Türkiye Barolar Birliği, 2006, s.143; Piazza, 2008, s.472). Piazza (2008, ss.470-471)'ya göre, siyasal kararsızlık ve devletin başarısızlığının teröre neden olduğunu iddia etmektedir. Ona göre, terörist örgütler fertleri kendilerine yöneltmek için siyasi boşluktan faydalanarak örgütün yapılanmasına uygun bir zemin hazırlamaktadır. Piazza, Afganistan'da bu güne değin faaliyetlerini devam ettiren Taliban örgütünü örnek olarak göstermektedir.

Terörizmin oluşumuna zemin hazırlayan diğer siyasal nedenleri ise şu başlıklar altında toplayabiliriz:

- Hükümete yönelik halk desteğinin azalması,
- Siyasi gücün şahsi çıkarlar için kullanılması,
- İktidar ve muhalefetin sürekli birbirlerini suçlaması,
- Siyasi baskılar neticesi kamu kaynaklarının yanlış kullanıldığı inancı (Acar, 2012, ss. 167-168).

Siyasal etkenler çoğunlukla diğer faktörlerden birinin veya birkaçının desteklemesiyle gün yüzüne çıkmakta ve bu anlamda, teröre neden olan faktörlerin en son basamağını oluşturmaktadır.

6.4. İdeolojik Nedenler

Toplumda bir kesim insanlar ön yargılarla dolu katı ideolojik sabit fikirler nedeniyle veya kendilerini ispatlamanın bir yolu olarak terör faaliyetlerine katılabildikleri gibi, uğrunda ölmeyi göze aldıkları bir değer için de teröre başvurabilmektedir. İnsanların yolunda ölmeyi değer gördükleri unsurların temelinde, onların inançları ve manevi duyguları yatmaktadır (Albayrak, 2004, s. 297). Bu açıdan, terörizmin ideolojik boyutuna bakıldığı zaman farklı ideolojiler ile karşılaşmaktadır.²⁸ Örneğin, büyük kitleleri kolayca etkileyen dini kendine referans alan gruplar bu düşünceler arasında yer almaktadırlar. Benzer şekilde, terörizm olgusunun ortaya çıkmasına neden olan ideolojik temellerinden biri olarak din; insanın mayasına konulmuş bir keyfiyet olup ilk insanla birlikte yaşanmaya başlamış ve kesintisiz olarak günümüze kadar da yaşanmaya devam etmiştir (Kuyaksil,

²⁸ Literatürde çoğunlukla bu ideolojiler dörde ayrılmaktadır. Bunlardan ilki, Marksist-Leninist ideolojisi baskın örgüt. Bu sınıflandırma içerisinde değerlendirebilecek olan örgütlerin temel hedefi, eylemlerini gerçekleştirdikleri ülkedeki bulunan rejimi yok ederek yerine Marksist-Leninist bir sistem ve yöntem biçimi kurmaktır. İkincisi, etnik kökenli bölücü yönü ağırlıklı olan örgütler. Bu grupta incelenen örgütler ise savaş verdikleri ülkede kendince belirlenmiş olan bölgelerde yarı-bağımsız veya genellikle tam bağımsız bir devlet inşa etmeyi amaçlamaktadırlar. Üçüncüsü ise, Aşırı milliyetçi, faşist düşünce ağırlıklı örgütler. Temelde ırkçı bir yaklaşımı kabullenen bu örgütler, benimsedikleri öğretiyi doğrultusunda alakalı devletin sosyal, kültürel, iktisadi, siyasal ve hukuksal sistemlerinin yeniden düzenlenmesini ana hedef edinirler. Çoğunlukla bir lider ve katı merkeziyetçi bir düşünce benimserler ve genel yurttaşlık yaklaşımının yerine ırk prensibine dayalı vatandaşlığı öne plana çıkarırlar. Dördüncüsü ise, dini motifleri baskın olan örgütler. Bakınız: (Çağlar, 1997, ss. 124-125).

2014, s.85). Tarihsel süreç içerisinde pek çok toplumda iktidarı elinde bulunduran güçler, iktidarlarını korumak, iktidarlarının devamını sağlamak ve/veya güçlerine meşruiyet kazandırmak için, ilk insandan beri kesintisiz olarak yaşanan bu olguyu kullanmaktan ve istismar etmekten çekinmemişlerdir (Erdem, 2016, s. 31). Bu nedenle de tarihin her döneminde, dini referans alan şiddet ve terör hareketlerine rastlamak mümkündür.

Din, yaşanan her dönemde insanları farklı açılardan etkilemiştir. Aynı dinin değişik zaman ve bölgede farklı algılanması, farklı yorumlanması da söz konusudur (Acar, 2012, s.123). Bu çerçevede, aynı dini gelenek içerisinde yorumlardan biri şiddete yönlendirirken, bir diğeri şiddetin her türlüünü reddedebilir. Her din, insanlığa barış ve huzur getirme iddiasıyla ortaya çıkar. Fakat bu iddiayı farklı yorum ve yöntemler ile uygulamaya çalıştıklarından dolayı birbirinden farklı sonuçlar elde edilir ve arzulan barış-huzur ortamı bir türlü tesis edilemez. Örneğin, kendi yorumları sonucunda ulaştıkları inana ters düşen insanlar, dini referans alan terör örgütlerince sapkın ve kötü olarak nitelendirilerek düşman tanımlamasına dâhil edilirler (Erdem, 2016, s. 33).

Öyle ki, bir dini gruba katılan insanlara anlatılan din yorumu, o insanların şiddet içeren hareketlere yönelmesinde son derece etkin bir rol oynamaktadır. Bir diğer ifadeyle, dini bakış açısından beslenen ve dini referanslı terör eylemlerinde adı geçen örgütler, dini unsurları genellikle bağlılıklarını mobilize eden bir hareket ideolojisi durumuna getirmektedir. Mesela grup veya örgüt tarafından çeşitli yollarla sistematik olarak düzenlenen “seminer, kurs, sohbet vs” gibi toplantılarda üyeler sosyal etkileşim alanına yaklaştırılarak yeniden sosyalleştirilir (Kirman,2006,s.327). Bu süre zarfında üyelerin kendilerini bu dünyadan daha çok farklı bir dünyada hissedip düşünmeleri, dünyadan zamanla yabancılaşmaları ve özellikle duygusal sömürüye maruz kalmaları söz konusudur.

Dini duyguları kullanan terör örgütleri kutsal kitaplarındaki şiddet ile ilgili konuları farklı yorumlayarak kendi gayeleri yönünde uygulayıp hayata geçirdikleri şiddet eylemlerini din ile bağdaştırarak haklılık kazanmaya çalışmaktadırlar.²⁹ Bu tür örgütler, genellikle uhrevi hayat ile ilgili ümit vermektedirler. Dolayısıyla dinin terör örgütlerince istismar edilmesi, diğer seçeneklere nazaran çok daha kolay olmaktadır. Çünkü dini konulardaki vaatler, Şehitlik ve Cennet gibi daha çok öldükten sonraki hayata dair konulardır ve hayattayken gerçekleştirilmesi beklenmemektedir.

Söz verilen cennete öldürdükten sonra kavuşulacağına göre örgütün emelleri için ölüm (Acar, 2012, ss. 153-154) kutsal bir olay ve ilahi bir görevdir. Bu bağlamda, Kirman (2006, s. 327)’a göre: günümüzde, özellikle dinin ekonomik modelinde sıkça vurgulanan “dini pazarlarının” yanı sıra, artık “şehit pazarlarından” da bahsedilmektedir. Aslında şehitliğin Hıristiyanlık ve İslam gibi dini geleneklerde kutsal sayıldığı kabul edilmekle birlikte dini hareketlerin ve terör örgütlerinin bu kavramı manipüle ettikleri söylenebilir. Ayrıca Kirman: “Bu Pazar (Şehitlik Pazarı) bir kere kurulunca onu kapatmak pek mümkün değildir. Hemen her kültürde ve her coğrafyada değerleri uğruna ölmek isteyen insanların varlığı söz konusudur” demektedir. Bu nedenle intihar girişimleri gibi eylemleri yücelten ve kutsallaştıran dini hareketler ölüme gönderdikleri mensuplarının yerlerini çok kolay doldurabilmektedir. Şiddeti kutsal bir amaçla uyguladıklarına inandıkları için, bu örgütlerin elemanları eylemlerini bir cinayet olarak adlandırmamakta ve dolayısıyla da pişmanlık duymamaktadırlar (Erdem, 2016, ss. 34-35). Burada, olaylarla ilgisi olmayan insanların öldürülmesi, toplumda bu örgütlere karşı bir nefret ve antipati oluşturmaya başlar. Fakat bu örgütlerin nazarında toplumun tepkisinin bir değeri yoktur, onlar için önemli olan husus Allah’ın takdiridir.

Bu çerçevede kendini dini açıdan farklı gören insanlar, terör örgütünün hedefleri doğrultusunda daha kolay yönlendirilebildikleri için manevi duygularla yapılan terörizm, diğer fikirler ile beslenen terörizmden daha kuvvetlidir. Bu sebeple iyi eğitim almış, oldukça zengin kesimlerden gelen, dışarıdan bakıldığında bir sıkıntısı olmayan kimselerin de teröre başvurabilmeleri ya da terör örgütlerine katılmalarının nedeni örgüt düşüncesine inanıştır diyebiliriz.

Özetle, günümüzde terörizm nedenlerini tanımlamak ve belirli kriterler çerçevesinde ülkelerde varlığını tespit etmek oldukça zordur. Çünkü çok faktörlü ve karmaşık yapıya sahip olan terörizm, ülkelerde buldukları yere ve zamana bağlı olarak gelişen sebeplerin öncelik sırasını değiştirebilmektedir. Bununla birlikte, günümüzde din temelli terör eylemlerine verilebilecek en iyi

²⁹ Örneğin çokça kişinin terörist bir örgüt olarak gördüğü Hizbullah terör örgütünün kurucusu Muhammed Hüseyin Fadlallah şöyle demektedir: ...“ Biz kendimizi kutsal bir mücadele için savaşan mücahitler olarak tanımlıyoruz” (Hoffman, 1998, s. 31).

örnekler; El-Kaide ve 2014'te ortaya çıkan ve El Kaide'den daha köklü eylemlerde bulunan Irak Şam İslam Devleti (İŞİD)'dir. Çünkü El-Kaide ve İŞİD, dünya kamuoyuna sundukları açıklamalarda ve yayınladıkları bildirilerde, meydana getirdikleri eylemleri İslam adına ve İslam düşmanlarını etkisiz kılma amacıyla gerçekleştirdiklerini ileri sürmektedirler.

KAYNAKÇA

- Acar, Ü. (2012). *A'dan Z'ye Terörizm*. Ankara: Kripto Yayın Dağıtım.
- Acun, C & Keskin, B. (2016).PKK'nin Kuzey Suriye Örgütlenmesi PYD-YPG, *Siyaset, Ekonomi, Toplum Araştırmaları Vakfı*, Sayı 61, s.31.
- Akça, M. (2014). Terörizmin Kendine Özgü (SUI GENERIS) Niteliği. Kavramı Tanımlamada Metodoloji Sorunu. *İstanbul Barosu Dergisi* , 88 (1), 15-63.
- Aktel, M. & Gürkaynak, M. (2015). Küreselleşen Terörizm. <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/AKTEL-Mehmet-GÜRKAYNAK-Muharrem-KÜRESELLEŞEN-TERÖRİZM-BİR-ETKİLEŞİM-ÇALIŞMASI.pdf> (Erişim tarihi: 14.10.2017).
- Albayrak, A. (2004). Terör-Din ilişkisi(zlığı) üzerine. *Dini Araştırmalar*, 7 (20), 291-301.
- Alexander, Y. & Kenneth, A. (2002). Avrupa'da Teörizm. C. Güzel (Ed.). *Silinen Yüzler Karşısında Terör*. (ss.209-216). Ankara: Araç Yayınevi.
- Ardor, H. (2008). Terör ve Ekonomi. H. Çakmak (Ed.), *Terörizm* (ss.99-122). Ankara:Platin Yayın ve Dağıtım.
- Arık, U. (2010). Türkiye'nin Terörizmle Mücadele Konusundaki Tutumu. <http://umutarik.blogspot.com.tr/search/label/Türkiyenin%20terörizmle%20mücadeledeki%20tutumu> adresinden alındı (Erişim tarihi: 19.10.2017).
- Aslan, F. (1.2.2017). ABD'nin PYD'ye gönderdiği zırhlı araçların belgesi yayınlandı. *CNN*. <https://www.cnnturk.com/dunya/abd-nin-pydye-gonderdigi-zirhli-araclarin-belgesi-yayinlandi?page=1> (Erişim tarihi: 12.10.2017).
- Ayhan, H. (2011). Terör Kavramı, Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul Özelinde Birleşmiş Milletler'in 2001 Sonrası Terör Yaklaşımı. *Güvenlik Stratejileri* (21), 117-146.
- Baharççek, A. (2000). Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 10 (1), 12-27.
- Başeren, S. (2008), Terrorism With Its Differentiating Aspects. *Defence Against Terrorism Review* , 1 (1), 1-11.
- Bruce, G. (2013). Definition of Terrorism Social and Political Effects. *Journal of Military and Veterans' Health* , 21 (2), 26-30.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi .(1986). "Terör". İstanbul: Milliyet Yayıncılık.
- Çağırın, M. (2008). Terörizm ve Uluslararası Hukuk. H. Çakmak (Ed.), *Terörizm* (ss.41-72). Ankara: Platin Yayın ve Dağıtım.
- Çağlar, A. (1997). Terör ve Örgütlenme. *AMME İdaresi Dergisi* , 30 (3),120-133.
- Çakmak, H. (2008). Tarihi Açıdan Terör. H. Çakmak (Ed.), *Terörizm* (ss.17-28). Ankara: Platin Yayın ve Dağıtım.

- Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi,
International Humanities and Social Science Review (IHSSR),
Volume: 5 Issue: 1 Year: 2021
Chomsky, N. (2002). Uluslararası Terörizm.C. Güzel (Ed.) *Silinen Yüzler Karşısında Terör*. (ss.217-254).
Ankara: Araç Yayınevi.
- Crenshaw, M. (1981). The Causes of Terrorism". *Comparative Politics*, 13(4), 379-399.
- Crenshaw, M. (1981). The Causes of Terrorism". *Comparative Politics*, 13(4), 379-399.
- Demirel, E. (2007). *Terör*. İstanbul: Kültür Sanat Yayıncılık.
- Deşilmek, E. (2015). Küreselleşme ve Terör -KAİDE ve IŞİD Örnekleri.
https://www.academia.edu/28198329/KÜRESELLEŞME_VE_TERÖR_ELKAİDE_ve_IŞİD_ÖRNEKLERİ (Erişim tarihi: 12.09.2017).
- Ekici, K. (2012). Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Yöntemleri. Selçuk Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Erdem, S. (2016). *Cihatçılar: El Kaide ve IŞİD'e katılanların hikayesi*. İstanbul: Yakın Plan .
- Ergil, D. (1992). Uluslararası Terörizm. *Siyasal Bilgile Fakültesi*, 47 (3), 140-143.
- Ganor,B. (2010, January). Defining Terrorism - Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter?.
International Institute For Counter- Terrorism.
<https://www.ict.org.il/Article/1123/Defining-Terrorism-Is-One-Mans-Terrorist-Another-Mans-Freedom-Fighter#gsc.tab=0> (Erişim tarihi: 19.09.2017).
- Gençtürk, T. (2012). Terör Kavramı ve Uluslararası Terörizme Farklı Yaklaşımlar. *Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Ankara.
- Golder, B. & Williams, G. (2004). What is 'Terrorism? Problems of Legal Definition. *UNSW Law Journal* , 27(2), 270.
- Güç, A, (2010). İslam Öncesi Dinlerde Kurban. K. Cesur (Ed.) *Din ve Hayat-İstanbul Müftülüğü Dergisi*.(11),5-7.
- Gül, T. (2012). *Terör & Terörizm*. İstanbul: Step Matbaacılık.
- Güzel, C. (2002). Korkunun Korkusu:Terörizm. C. Güzel (Ed.) *Silinen Yüzler Karşısında Terör*. (ss.7-19).
Ankara: Araç Yayınevi.
- Hoffman, B. (1998). *Inside Terrorism*. London: Carolina UniversityPress.
- Hüseyin, C. (2006). "دروازة حبيكة بؤ تيرور" Teröre Giriş: Şiddet. *Novin Dergisi*, (9). 52-75.
- Karacasulu, N. & Ovalı, Ş. (2004). Terör; Kavramsal Çeşitlilik. *Mülkiye* , XXVII (243), 50-63.
- Kaynar, A. (t.y.). Fransız Devrimi'nde Terör Dönemi.
https://www.academia.edu/2294478/Fransız_Devriminde_Terör_Dönemi adresinden alındı. (Erişim tarihi: 04.10.2017).
- Kazan, H. (2012). Terör- Medya İlişkisi ve Medyada Terör Haberciliği. *Güvenlik Stratejileri*. (24).
- Keçeci, F. (2012). Etnik Bir Terör Örgütü: İrlanda Cumhuriyet(Çİ) Ordusu.
https://www.academia.edu/2333071/Etnik_Bir_Terör_Örgütü_IRA (Erişim tarihi: 12.10.2017).
- Keskinkaya, E. (2015). Irak ve Şam İslam Devleti'nin Yeni Medya Kullanımı. Ankara Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Kirman, M. (2006). Küresel Bir Sorun Olarak Din ve Şiddet. *Dini Araştırmalar*,7 (20) 315-332.
- Küçükcan, T. (2010). Terörün Sosyolojisi : Toplumsal Kökenleri Anlama İmkanı . *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi* , 6, (24), 34-54.

- Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi,
International Humanities and Social Science Review (IHSSR),
Volume: 5 Issue: 1 Year: 2021
- Kuyaksil, A. (2014). Terör Örgütlerinin İdeoloji unsuru olarak Kullandığı bazı Dini Kavramlar. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*. (1), 79-114.
- Laqueur, W. (2001). *History of Terrorism*. New Jersey: Library of Congress Cataloging-in-Publication Data.
- Mallison, W. & Mallison, S. (1975). The Concept of Public Purpose Terror in International Law. *Journal of Palestine Studies* , 4 (2), 36-51.
- Mızrak, B. (2017). Amerika'da Ayrımcı Politikalar ve Siyahi Mücadele Tarihi. *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, (33), 1-25.
- Okur, M. Gökteş, S. (2014). Birinci Dünya Savaşı Sürecinde Meclis-i Umumi'de Görüşülen Başlıca Askerî Meseleler. Z.Türkmen (Ed.), In *1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak* (ss.283-317). İstanbul.
- Oxford Dictionary of English.(2003). <https://en.oxforddictionaries.com/definition/terrorism> (Erişim tarihi: 12.08.2017).
- Ozankaya, Ö. (1980). Terörün Toplumsal Etkenleri ve Çözüm Yolları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 34 (1), 52-61.
- Özcan, M. (2002). *Siber Terörizm ve Ulusal Güvenliğe Tehdit Oluşturma Boyutu*. İstanbul: İstanbul; Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özeren, S. Sözer, M. & Başbüyük, O. (2012). Bireylerin Terör Örgütüne Katılmasına Etki Eden Faktörler Üzerine Bir Alan Çalışması: PKK/KCK Örneği. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi* , 3 (2), 57-83.
- Özkan, T. (2006). Siber Terörizm Bağlamında Türkiye'ye Yönelik Faaliyet Yürüten Terör Örgütlerinin İnternet Sitelerine Yönelik Bir İçerik Analizi . Anadolu Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Öztürk, S. & Çelik, K. (2015). Terörizmin Türkiye Ekonomisi üzerine Etkisi. *DergiPark*, 85-106.
- Piazza, J. (2008). Incubators of Terror: Do Failed and Failing States Promote. *International Studies Quarterly* , 52.469-488.
- Sağiroğlu, Ş. (2017). Siber Terör; Tehditler ve Önlemler.
<file:///C:/Users/IBM%20Touch/Downloads/SerefSagiroglu.pdf> (Erişim tarihi: 12.10.2017).
- Şahin Şen, F. (2015). Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyal-Ekonomik Etkilerine Bakış PKK Terörü ve Ağır Gerçeği. *Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*. 18-69.
- Şahin, Y. (2015). "Terörizm: Tanım(lanamaması), Tarihsel Dönüşümü, Uluslararası Hukuktaki Yeri ve Mücadele Yöntemleri". *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 17 (3). 146-176.
- Saraçlı, M. (2007). Uluslararası Hukukta Terörizm. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* , (1) 2, 1049-1078.
- Selen, O. (2016, Mart). Terörizmin geçmişi ve geleceği. *Anayurt Gazetesi*.
<http://www.anayurtgazetesi.com/yazar/Terorizmin-gecmisi-ve-gelecegi-3-/27810/> (Erişim tarihi: 21.10.2017).
- Selvi, H. (2011). Terör Eylemlerine Tarihsel Bir Yaklaşım:Osmanlı Devleti'nde Ermeni Terör Eylemleri ve Yurtdışı Bağlantıları. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 2 (1), 39-56.
- Şen, F. (2015). Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyal-Ekonomik Etkilerine Bakış PKK Terörü ve Ağır Gerçeği. *Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*. 18-69.

Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi,
International Humanities and Social Science Review (IHSSR),
Volume: 5 Issue: 1 Year: 2021
Tacar, P. (1999). *Terör ve Demokrasi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Taşdemir, F. (2006). *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*. Ankara: Usak Yayınları.

Taslaman, C. (2016). *Terör'ün ve Cihad'ın Retoriği*. İstanbul : İstanbul Yayınevi.

Terörle Mücadele Kanunu (Türkiye). (1991).
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf> (Erişim tarihi: 2.1.2017).

Topal, A. (2004). Uluslararası Hukukta Devlet Destekli Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma. Ankara Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Türkiye Barolar Birliği (TBB).(2006). *Türkiye ve Terörizm*. Ankara.

Ündücü, C. (2011). Uluslararası Sistem ve Terörizm Arasındaki İlişki. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*. 2 (1), 1-20.

Wilkinson, P. (2002). Terör ve Terörizm : Kavramlar, Özellikler ve Tipoloji. C. Güzel (Ed.) *Silinen Yüzler Karşısında Terör*. (ss.142-162). Ankara: Aryaç Yayınevi.

Yayla, A. (1990). Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve. *Dergi Park* ,335-385.

Yedier, F. (26.11.2017). Dağıttığını topla. *Milli Gazete*.
<http://www.milligazete.com.tr/haber/1426849/dagittigini-topla> (Erişim tarihi: 29.11.2017).

Yelaldı, E. (2014). Türkiye'de terör, Terörizm ve Terör Örgütleri.

<http://akademikperspektif.com/2014/05/18/turkiyede-terror-terorizm-ve-terror-orgutleri/> (Erişim tarihi: 9.10.2017).